

Bize gelen KITAPLAR

● Mehmet ÖNDER : “Şehirden Şehire”. Cilt: II. Efsaneler, Destanlar, Hikâeler. 37 il merkezi ve şehrimize ait en geniş bilgi. Yapı ve Kredi Bankası Kültür Yayınları. 19x11 Cm. boyunda, 198 sayfa, 26 sayfa resim ve gravür, I ve II. cilde ait bibliyografya. Fiyatı yazılı değil.

● Ali Rıza ÖNDER : “Kayseri Basın Tarihi”. 1910 - 1960 arasında. Kayseri İşçi Kredi Bankası Kültür Yayınları: 2. İsteme Adresi: Ali Rıza Önder, Yargıtay Üyesi, Ankara. 24x16,5 boyunda, 216 sayfa, 25 lira.

● Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER: “Lokman Hekim”. Lokman Laboratuvarı Sağlık Yayınları: 8. 16x12 boyunda, 34 sayfa, 2 lira.

● A. Şekür TURAN: “Türkistan Bibliyografyası”. Önsöz: Prof. Dr. Tahir Çağay. İsteme adresi: A. Şekür Turan, Maltepe Gülseren Sok. No. 13/1, Ankara. Türkistan hakkında yazılan kitapların tanıtımı. 16,5x12 boyunda, 52 sayfa, fiyatı yazılı değil.

● Tahir Kutsi MAKAL: “Zara’lı Âşık Âdem”. Hayatı sanatı, ve eserleri. Tarla Dergisi yayını. Kızılay Cad. 13/1, Cağaloğlu İstanbul. 20x14 boyunda, 80 sayfa, 500 krş.

● İlhan BERK: “Şenlikname”. Kendi özgü yazı şiirler. Yeditepe Yayınları: 206. 20x14 boyunda, 60 sayfa, 7,5 lira.

● Bertrand Russell - Aysel USLUATA: “Mistisizm ve Mantık”. Varlık Faydalı Kitaplar: 126. 17x12 boyunda, 234 sayfa, 8 lira.

● Türker ACAROĞLU - Fıtrat ÖZAN: “Türk Halkbilgisi ve Halk Edebiyatı Üzerine Seçme Yayınlar Kaynakçası”. Folklor bibliyografyası. 1928 den 1972 Haziranına kadar. Türk Dil Kurumu Yayınları: 369. 24x16,5 boyunda, 152 sayfa, 10 lira.

● Sadi BORAK: “Atatürk ve Edebiyat”. Varlık Faydalı Kitaplar: 128. 17x12 boyunda, 184 sayfa, 10 lira.

● Marcel Prélot - Nihâl ÖNOL: “Politika Bilimi”. Varlık Faydalı Kitaplar: 130. 17x12 boyunda, 176 sayfa, 8 lira.

● Cengiz DAĞCI: “O Topraklar Bizimdi”. Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 220. 17x12 boyunda, 531 sayfa, 15 lira.

● Aziz NESİN: “İhtilâli Nasıl Yaptık”. Mizah hikâyeleri. Üçüncü basım, Tekin Yayınevi. 14x20 boyunda, 196 sayfa, 10 lira.

● Aziz NESİN: “Fîl Hamdi”. Hikâyeler. Dördüncü basım. Tekin Yayınevi. 14x20 boyunda, 196 sayfa, 10 lira.

● Aziz NESİN: “Zübük”. Kağı Gölgesindeki İt. Roman. Beşinci basım. Tekin Yayınevi. 14x20 boyunda, 328 sayfa, 15 lira.

● Kâzım YEDEKÇİOĞLU : “Övünmek Gibi Olmanın Ama Kayseriliyim”. Kayseri fıkraları. Kayseri Okutma ve Yardımlaşma Derneği Yayını: 1. Yazarın “Vefa Poyraz Lisesi Müdürü, Gaziosmanpaşa — İst.” adresinden de temin olunabilir. 20x12Cm. boyunda, 152 sayfa, 10 lira.

● Enver TUNÇALP : “Kışladan Sesler”. Şiirler. İsteme adresi: P. Kutusu 225, Yenisehir — Ankara. 16x12 boyunda, 64 sayfa, 5 lira.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 283

ŞUBAT 1973

YIL : 24 — CİLT : 14

SAYIN AKÇAL'A SAYGILARLA

Hediyelik Turistik Eşyalarımız Hakkında

Yazan : Nezihe ARAZ

Turizm Bakanı E. Yılmaz Akçal, hediyelik turistik eşya yapanlara kredi sağlanacağını haber verdi. Bizim gözümüzde bu kredi, çok ciddi ve çok ince bir kontrolla beraber işlediği zaman anlam taşır. Yoksa, yarar değil, zarar getirici bir niteliği vardır.

Biz, mâli bir kontrolden bahsetmiyoruz. Yani, hediyelik turistik eşya yapımı için verilecek kredinin nerede kullanılacağını kontrolünde değiliz. Biz estetik bir kontrolden bahsediyoruz. Yani, verilen krediyle yapılan eşyanın belli bir kalitenin ve zevkin altına düşmemesinin yollarını da bu krediyle beraber sağlamalı, diyoruz.

Sayın Turizm Bakanına hiç çekinmeden sunu söyleyelim: Aslında bugün turistik eşya olarak piyasaya sürülen malların içinde zevkle, iftiharla, cesaretle ele alınabilecek hemen bir tek örnek bile yoktur. Turizm pazarlarında gördüğümüz o uydurma bakırların, o heybe çantaların, o ağızlıkların, pipoların, o gümüş taklitlerinin v.s. vs. Türk zevki, Türk estetiği, Türk sanatı ile ne ilgisi var?

Kanada'nın Niyagara'sındaki turistik eşya pazarlarından tutun, Suudi Arabistan'ın Cidde, Mekke, Medine'sindeki Hac pazarlarına kadar, bu cins eşya satan binlerce yer gördüm. İnanın bana, bizimkiler kadar zevksiz, bizimkiler kadar sahte, yalap şap yapılmış turistik eşya türü görmedim. Bunda kimsenin kusuru yok. Kusur kontrolsüzlük veya kontrolün (varsa eğer) ye-

teri kadar sıkı, ciddi, amansız tutulmamasındadır.

Siz iş edin lütfen, turizm pazarlarının en geçerli eşyasından biri olan genç kızların kullandığı kilim çantalarından getirin, birer adet. Bir bizimkine bakın, sonra bir de Yunanistan, İtalya, İspanya, Hindistan işi kilim çantalara.. Ne demek istediğim görülecektir. Sonra lütfen, meselâ geçerken Konya Mevlâna Müzesinin eski bakırlarına, bu bakırların görünümüne bakın; bir de, bir bakır eşya satan turistik mağazanın vitrinine.. O çiğ kırmızı, o uydurma eski yazılar insanın ümitlerini kırıyor mu? O biçimsiz, anlamsız, hantal koca koca kaşıklar zevksizliğin ifadesi değil mi?

Güzel, zevkli, ucuz, hafif, zarif turistik eşya yapabilmek için, bunların eski örneklerini bilmek, iyice bilmek, onların içinden seçim yapabilmek gerekir Beyefendi

Sizin, bu eşyanın piyasaya çıkıncaya kadar her safhada, çeşitli kontrol heyetleriniz olmalıdır. Eşyanın maliyetini, malzemesini, biçimini, rengini v.b. kontrol eden bu heyetler, “oldu” demeden, eşya piyasaya çıkmamalıdır. Bu, “oldu” diyeceklerin ne tetkik gezilerine ihtiyacı vardır aslında ne ek ödeneklere, ne şuna ne buna.. Türk zevkini, Türk estetiğini, Türk güzel sanatlarını, Türk el işlerini bilen, seven, saygı duyan, ciddi, aklı başında, memleketsever birkaç hanımefendiyi bir araya getirin, size en büyük, en candan yardımcı olacaklardır. Bun-

Kadirli ve Erzin'de Kına Gecesi Ağıtları

Derleyen : Mehmet KARADUMAN

Kına gecelerinin bambaşka anlamı vardır. Ayrılıkların şiiirleştiği gecelerdir bunlar. Gelinin baba ocağından ayrılacağı günün gecesidir. Anadolu'nun tüm köylerinde bu gece çarşamba veya cumartesi gecesi olarak düğünlerde geçer. Perşembe veya pazar günü gelin, evinden alınarak gideceği eve yollanır.

Kadınlar arasında düğünün en anlamlı gecesi kına gecesidir. Gelin kızın yakınları, arkadaşları ve komşuları o gece gelin olan kıza armağanlarını sunarlar, gelinlik üstüne öğütlerini o gece verirler, ağıtlar türküler söylenir, gelin kızın elleri o gece kınalanır. Güneyde o gece sabahlara dek eğlenilir, türküler, maniler Toros dağlarında, Çukurova toprağında mavi Akdenizde yankılanır durur. Derlemelerin ağırlığı da kına ağıtları üstündedir. Bunun nedeni; diğer halk ürünlerine göre kına ağıtlarının sık sık düğünlerde tekrarlanıp yaşatılmasıdır.

Yaşayan ağıtları saptamanın kolaylığı her yerde yaşanmakta olmaktadır.

Bu derlemeler : 1962 — 1967 Öğretim yıllarında Kadirli ve Erzin Ortaokullarındaki öğrencilerimin derlemelerinden başka bir şey değildir.

Gönüllü öğrenci derlemelerinin dosyalar da kalmasına gönlüm elvermediğinden: Türk halk bilgisine yıllardır katkıda bulunan görkemli "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinde yayımlanmayı uygun gördüm.

Giriş :

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Elinde kâbe kıması

ların adını kimse bilmesin. Hele imalâtçılar. Ama, başına Türk adını koyarak, kim bir şey imal ediyorsa korksun, ödü kopsun bu hanımlardan. Gerekirse ben bile size, memleketimizin iftiharlı olan bu seçkin hanımefendilerin adını verebilirim..

Yoksa siz, böyle bir kontrol sistemi kurmadıkça, sadece, bir takım zevksizliklere ve çirkinliklere kredi vermiş olacaksınız. Bunu, tecrübeyle bilinen bir gerçek olduğu için açık - seçik tekrarlıyorum size. Saygılar Efendim.

İşte koyup gidiyorum
Bana da gerek bir ana
Ağhyalım yana yana
İki gözüm hatun ana
İşte koyup gidiyorum.
Bana da gerek bir baba
Ağhyalım gaba gaba
İki gözüm arslan baba
İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir baci
Ağhyayım acı acı
İki gözüm hatun baci
İşte koyup gidiyorum.
Bana da gerek bir gardaş
Hani kızlar bana yoldaş
İki gözüm yiğit gardaş
İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir teyze
Ağhyalım geze geze
İki gözüm hatun teyze
İşte koyup gidiyorum.

Bana da gerek bir bibi (1)
Ağlamanın vakti şimdi
İki gözüm hatun bibi
İşte koyup gidiyorum.
Atladım geçtim eşiği
Sofrada kodum kaşığı
Bizim evin yakışığı
İşte koyup gidiyorum.

Elimi yuduğum arklar
Belimi verdiğim dutlar
Sülp süpürdüğüm yurtlar
İşte koyup gidiyorum.
İki gözüm arslan babam
Yüreğine dert ederim.
Hem ağlarım hem giderim
Gider de geri gelirim.

Atlı geldi gözeneye (2) dizildi
Uyku geldi elâ göze süzüldü
Altın teste (3) al kımalar ezildi.
Ezdiler de vurmadılar kınamı
Kınamı da ağıtlılar anamı.

Bindirirler arap ata
Götürürler yönün öte
Savuşturun eşim kızlar
Yedi oluktan da öte.

Bindiğim atlar etlensin
Gittiğim yollar otlansın
İşte koyup gidiyorum
Kız anam nasıl gatlansın.

Gemerek Türküleri

— I —

Yazan : Mehmet Güner DEMİRAY

Her milletin manevi bir hayatı vardır. Her yeni nesil atalarından bu milli mirası teslim alıp yaşatır. Böylece bu manevi deniz çağdan çağa akıp gelir. Biz böyle öz benliğe milli kültür diyoruz. Ancak ilerleyen uygarlık bu doğal yaşantıları silmek ve yerine kendi değerlerini koymak ister diye bir ilke vardır. Fakat bu kural artık çürümüştür. Bugün uygarlık ile milli kültür el ele vererek milli ve modern hayat sentezini doğurmuş, milletlere özgür bir mutluluk yolunu açmıştır.

Bizler de tarihi büyük bir milletin çocuklarıyız. Yüzyıllar boyu doğup büyüdüğümüz topraklara bir çeyize işlenmiş işlenti gibi kendimizi motif motif, destan destan işlemişiz. İşte koca zamanları dolduran bitmez tükenmez bu Türk Kültürünü bilimsel bir ölçü içinde gün ışığına çıkarmak için yaptığım derleme ve araştırmalarım!a Türk Kültür anıtına ufak bir katkıda bulunabilirsem bundan büyük bir kıvanç duyacağım.

A — Türkülerin Doğuşu :

Türküler halktan doğan sevgi ve acıma duygusunun doğal ürünleridir. Duygulanmaların en yüksek noktaya eriştiği anda bir adsız halk ozanı tarafından yaratılır. Olaylar, gelenekler ve inançlar duruma göre acı veya tatlı bir şekilde adsız ozanların dilinde ilkel müzikle beraber biçim alır. Şiirleşmiş sözleri söyleyen kadın veya erkeğin çevresinde bulunanlardan bazıları bunları kıta kıta belleklerine yazarlar. Böylece doğuş adsız bir ozanla başlamış, yayılış ve mal oluş ise yine bu ozandan çeşitli yerlerde çevreye dağılarak ilk evresine ulaşmıştır. Adsız ozandan çıkan ilk söz türkünün ham maddesidir, içinde bir çok eksiklikler ve noksanlıklar vardır. Ve aynı zamanda

Şu görmeni ekin sandım
Ekin değil soğan imiş
Kız anadan ayrılması
Ölüm değil figan imiş.

Baba ekinin bitti mi
Kardaş ekmeğin arttı mı
El oğlu keyfin yetti mi
İşte koyup gidiyorum.
Yeni Gelinin Güvey Evindeki Özlemi
Üstüne :

Bir kuş uctu konu dikene
Öte öte ömürçüğü tükene
Yetim dedim yetemedim vanataa
Eğil dağlar eğil anam görünsün
Anam görünmezse sılam görünsün
İbrişimden bileğimin bağları
Erimekte yüreğimin yağları
Şu görünen anamgilin dağları

kişisel bir özellik taşımaktadır. Ancak bu sözlerin türküleştirmiş ortak bir duygunun malı haline gelmesi, daha düzenli, daha ölçülü bir tekniğe bürünmesi ve sosyal bir karakter alması uzun bir oluşun sonucu meydana gelir.

Bugün türkülerin en çok doğduğu yerler kasaba ve köylerdir. Toplumun bu küçük üniteleri içindeki kişiler daima birbirinden haberdardır. Aynı zamanda bu toplumlarda geleneksel yaşayış hayatın her kesiminde kendini gösterir. Bir doğuş, doğal kültürün de etkisiyle hemen yayılır ve olgunlaşır.

B — Türkülerin Geçmişi :

Tarih boyunca Altaylar'dan Atlas ülkelerine, Avrupa ortalarına dalga dalga akan

Eğil dağlar eğil anam görünsün
Anam görünmezse sılam görünsün
Ufacık ufacık görünen dağlar
Anamgilin damın başı değil mi
Siyimce siyimce yağın yağmurlar
Anamın gözünün yaşı değil mi

Eğil dağlar eğil anam görünsün
Anam görünmezse sılam görünsün,
Gözüm yoktur hiç kimsenin malında
Gözceğizim anamgilin yolunda
Belicğim el oğlunun kolunda

Eğil dağlar eğil anam görünsün
Anam görülmezse sılam görünsün

- (1) Hala.
(2) Avlu, çit.
(3) Kına yağrulan tas.

Türk ulusu her yerleştiği yere kendi öz benliğini türkülerle sıvamıştır. Bir nevi türkü çeşidi olan sağı ve tuyuğ'lar şaman'ın kut sallığını, kımızın zevkini dile getirmiş eski deyişlerimizdir. Zamanla Anadolu'nun en gin ve güzel topraklarını sonsuz yurt tutmuş olan Türkler buralarda yeni bir Türk - İslâm uygarlığı yaratmışlar, milli kültürlerini büyük bir hızla geliştirmişlerdir. Her dere, tepe, her dağ ve her ova yurt uğruna adsız şehitlerin mezarı olmuş, her beldenin kalesinde yeni yeni kahramanlık menkıbeleri filiz vermiştir. Her ana karlı doruklarda otak kurmuş, ocak yakmış yıldızlı ve sakın Anadolu gökleri altında en güzel masallarını çağlamıştır. Bu topraklara saldırırlara karşı en çetin savaşlar veren, yüz yıllar boyu bozkırın sabrından, yaylanın sevgi dolu umudundan güç alan bu halk yüreğinden kopan en içli destanlar sunmuştur.

Bütün bu deyişler Türk Dili musikisinden doğan Türk hece vezni ölçüsüyle söylenmiştir.

Tanzimatla birlikte batı anlayışında modern yeni Türk Edebiyatı gelişmeye başladı. Uzun geçişlerden sonra 1912'de başlayan ve İstiklâl Savaşı ve Cumhuriyet Çağı içinde en olgun evresine erişen halka dönük şairler milli hece vezniyle en güzel şiirlerini yazdılar. Bu arada anonim halk edebiyatı ve halk şairleri de temiz ve doğal ürünlerini gönüllere ve kafalara işliyorlardı. Zamanla bunların hazineleri olumlu metotlarla derlenip tasnif edilmeye başlandı. Bu çalışmalar şimdi de devam edip gitmektedir.

İşte böylece türküler yüzyıllar boyu halkımızın yüreği, gönlü ve dili olmuştur. Dert onda, sevinç onda, özlem onda tutmuştur. Türk milli hayatı türkülerde doğup büyümüştür. En samimi bir anlatım, en ince bir fikir, en yüce bir duygu olmuştur. İçten ruh coşkuluğu deyişlerin doruğunda en gerçek özüne ulaşmış, halkımızın hassasiyetinin en sağlam ölçüsü haline gelmiştir.

C — Gemerek Çevresindeki Türkülerin Özellikleri Hakkında :

1955 yılındanberi görev dolayısıyla kaldığım memleketim olan Gemerek ve çevresini folklor yönünden incelemeye çalıştım. Beş dosya dolusu folklor ürünü elde et-

tim. Ancak bunları yaparken kendime göre bir folklor çalışma plânı hazırlamıştım. Ve bu plân çerçevesi içinde bazan özel çalışmalarla, bazan iş başında bu derlemeleri elde ettim. 1962 Yılı içinde ise köy köy dolaşarak incelemeleri yürüttüm. Şüphesiz ki, bu tükenmez hazinenin ancak az bir kısmını topladığımı tahmin ediyorum. Her zaman bildiklerini söylemiyorlar. Kadınlarla konuşmak çok zor. Ancak uygun zamanlarda yetişkin erkeklerden bilgi almaya çalışıyor, çok zaman da ilkokul ikinci devre çocuklarına en titiz açıklamalardan sonra bu konuda ödev veriyordum. Çocuklar bazan kendileri yazıyor, bazan büyüklerine yazdırıp getiriyorlardı. Tabii yanlışlık yapanlar çoktu. Çocuklar bazı kez delikanlıların güldestesi olan dışardan alınma ve yeni doğmuş türkülerin yazıldığı yıpranmış, soluk defterler getiriyorlardı. Bunlar benim için büyük bir değerdi. Bu defterleri zevkle inceliyordum.

Bu yörelin türkülerini çoğunlukla ağıda çalan, olay sonucu doğan türkülerdir. Ağırda bu yörelerde "öğme", "övmeye" derler. Bu tip şiirler çoğunlukta. Dışardan davullularla gelen, radyo ve plâklardan öğrenilen türküler az - çok değişik olarak söylenmektedir. Yerli türkülerin sayısı da kabardır.

Kadın ve erkeklerden çeşitli yaşlarda türkücüler bulunmaktadır. Bunlar türkülerini bağda, bahçede, pancar çapasında, davar sağımında, ölü günlerinde söylerler ve çevrelerine yayarlar. Kız - gelin bu türkülerini hemen belleğine yazar ve daha uygun biçimde söylemeye başlarlar.

Türkülerin çoğu yenidir. Elli yıl evvel doğan türküler de vardır, fakat bunlar azınlıktadır. Ben bu türkülerini 1955 ile 1965 yılları arasında derledim.

Türkülerin çoğunun hikâyesi vardır. Ancak bazı türkülerin hikâyelerini tesbit etmek mümkün oldu. Türküleriyle beraber bu hikâyeleri sunacağım.

Türkülerin sınıflandırılmasında üç yol düşündüm :

1 — Türkülerin konularına göre düzenlenmesi,

2 — Türkülerin doğduğu yere göre düzenlenmesi,

3 — Türkülerin hece ölçülerine göre düzenlenmesi.

Türkülerin I. ilkeye göre sınıflandırılmasını uygun görmekteyim. Çünkü doğum yeri kesin belli değil, hecede de tam bir ölçü kabul etmek insanı yanıltmaktadır. Öyle oluyor ki, bazı dizeler uzuyor ve serbestliğe kaçıyor. Şu halde en gerçek düzenlemeyi konularına göre yapmak gerekiyor. Ve öyle yaptım.

I — LİRİK TÜRKÜLER :

a) Aşk Türküleri :

I TELLİ

Sarıkaya Şarkışlaya bağlı bir yayla köyüdür. Telli bu köyün güzel kızlarından biridir. Telli kız köyün delikanlılarından Veli'ye aşık olur. Telli'nin babası Hamit, durumu öğrenir, küplere biner. Telli'yi sopa-dan geçirir. Telli aşk sarhoşluğu içinde tınmaz bile. Veli der de başka bir şey demez. Veli askere gider. Telli, ayrılığın verdiği özlemle maniler söyler, kilimlere, halılara Veli'nin adını işler. Aradan zaman geçer, Veli askerden döner. Telli dilinde sevgi manileri ile yamaçlarda madımak toplamaktadır. Veli de öküzleri tarlaya götürürken Telli'yi görmez mi? O anda el ele verir, bir kayanın kovuğuna saklanırlar. Gece Veli'nin evine gelirler. Bunu duyan kız evi, balta, kazma, bıçak, tırpanlarını alıp Veli'lerin evine dalarlar. Hamid'in yiğeni Kırış Halil, önden hücum eder. Veli, içeriden seslenir : "Koyma şunları kardeşim İbrahim"! İbrahim karşı durur. Fakat Kırış Halil İbrahim'in darbesiyle ölmüştür. Telli ile Veli bu kargaşalıkta paceden çıkıp kaçmışlar. Bunları kimse evlerine almamış. Karaözü'ye varmışlar. Jandarmalar bunları o köyde yakalamış. Veli'yi cezaevine atmışlar, Telli'yi de Osman'ın oğluna vermişler. Telli, için için ağlar, kilimlere "V" harfi işlemiştir.

Bir gece aşkınla âlem uyardı
Allah Allah dedi dillerin Telli
Kardeş kaatil oldu kana boyandı
Şimdi perişan mı hallerin Telli?

Bir zaman aşkınla bade içerdin
Aşkı muhabbetle serden geçerdin
Ak göksü gösterip gerden açardın
Şimdi kırıldı mı kolların Telli?

Tellim ifadede söz bize doğru
Hayal eyle beni gel bize doğru
Dal ördek boyunlu yüz bize doğru
Sonra susuz kalır göllerin Telli.

Sensin ikrar veren hercayı güzel
Ben de seni sevdim ezelden ezeli
Güvenme babana gel solma gazeli
Dökülür yaprağın, dalların Telli.

Sunam senin için dertlere yandık
Beraber susadık beraber kandık
İkrar ile dağ-taşı dolandık
Acep perişan mı hallerin Telli?

Aslan, kaplan senin peşine düşse
Kanım aşkın ile kaynayıp pişse
Yılan, çayan soka, sinek üşüşe
Arayıp Veli'yi bulasın Telli.

Ah ü figan eder anan Gülüzâr
Bacıların ağlar olur, zari zar
Benden başkasına kalırsan eğer
Sarı yaprak gibi solasın Telli.

Yeter dertli başım bu sırrı deşme
Telli kızın gözü kudretten sürme
Tellim başkasına bergüzar verme
Sonra kana batar ellerin Telli.

Aşiret yaylâsı ufacık taşlı
Telli ağlamışta gözleri yaşlı
Hamit'in kızları hep çatık kaşlı
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Tellime yaptırdım fil dişi tarak
Tara zülüflerin gerdana bırak
Tellim mahkemede yan yana durak
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Ağcaşar köyünde bir gece kaldık
Sanmayım komşular biz murat aldık
Bütün akrabalar hapise dolduk
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Tellim gelmiş Şarkışla'da geziyor
Ak gerdan üstüne düğme düşüyor
Cazı anası duymuş buna kızıyor
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Küllükten iniyor Telli'nin izi
Veli'ye verseler şu Telli kızı
Daha mı yatıyon Hamid'in kızı
Hakimler vicdana gelene kadar.

Yedi sene çoban durdum aşkımdan
Bende kalsan öldürmezdim acımdan
Haberini aldım küçük bacımdan
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Karaözünde de bizi tuttular
Üç jandarma bir onbaşı geldiler
Kolumuza kelepçeyi vurdular
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

Derelerde biter gül ile susam
Ne dedim sevdiğim sen bana küsen
Kati bir cevap ver umudum kesem
Yoksa perişan mı hallerin Telli?

(Sürecek)

Sulukule'den Direklerarası'na

TFA (283) Şubat 1973

Yazan ve Çizen : Malik AKSEL

Çingene kavgası bir sanat ve rekabet haline getirilmişti. Para vermeyen seyircilere kızarlardı.

Şehzadebaşında elinde maniler, türkülerle dolaşan Çingener bunları kendilerine has bir dil, bir şive ile söylerler, gelene geçene bu manileri satmağa çalışırlar, bazan klarinet ve darbuka da buna katılırdı.

Bu sokak konserini yoldan geçenler, herkes bedava dinlerdi, Sulukule, Ayvansaray türküleri daima Direklerarası'nı etkilediği gibi, meşhur kantocular da Çingene kılığına girerek kantoya çıkarlardı.

*Todi (Çingene) lerde dilber var
Fal bakmada hüner var
Kirizi çok mangır yok
Çingenede sefa çok
Haydi İbo çalsana
Göbek atayım sana...*

Peruz elindeki zilleri şingirdatarak iki üç defa sahneyi dolandır, bu kantoyu söylerdi.

Eski Sulukule, Ayvansaray Çingenerleri aç kalmağa razı, oyun oynamamaya razı de-

ğillerdir. Türkü söylemek, Hampir çekmek (bir çeşit oyun) Kiriz atmak, fal bakmak baş hüneleridir. İstanbul'un çengi, çalgı panayırı burası. Todi musikisi bunların elinde. Direklerarasında en çok söylenen bunların türküleridir. Daha doğrusu Peruz bu Çingene türkülerini söylediği, oynadığı gibi yine Çingene türkülerini de bestelemiştir.

*Kirizciler kiriz atar
Çengiler de göbek atar
Hovardalar mangır atar
Sevdalılar aşka bakar
Ala bir daha ala bir daha*

Halkın sevdiği çingene türkülerinden biri de demircidir. Bunda da elde tef veya iskara maşa bulunur.

*Benim kocam kesme demirci
Karşısında ben de körükçü
Beni bugün alakoydu
Kara suratlı kömürcü
Iskara maşa ateş küreği*

*Hindiba, prasa, ebegümece
Hasiyetli gelincik çiçeği*

Çingene musikisinden alınan Peruz'un bu kantosu, kendi duygularını anlatması bakımından önemlidir. Beste ve güfte kendindedir:

*Aman be delikanlı çık meydana
Topuk vura vura meydana aman
Bıçkın ayakların talimi yaman
İçimde ateş dışımda duman
Çalsana çalsana Todi çalsana
Gönül verdim dostlar ben bu arslana*

Peruz'un daha buna benzeyen nice kantoları var. Nitekim:

*Mestane mestane raksı şuhane
Dal fesinden salmış sırma kâkülü
Düşmüş samur fesin püskülü
Yanmışta Peruz savrulur külü
Çalsana Todi çalsana
Aygınım, baygınım çifte telliye
Yalellim tellim ah ya lelim*

Sade kantolara değil operetlere de bu musiki girmiştir. Pembe kız buna örnek olabilir.

Çingenerin, hele eskiden, kendilerine mahsus kıyafetleri vardı. Kabak çiçeği renginde şalvarları, başlarındaki yemenileri arasındaki karanfilleri ile ellerini bellerine dayayıp salına salına yürümeleleri, onlara bambaşka bir eda verirdi.

Düğünlerde çingenerin kiriz atmaları beşli başına bir hünerdi. Alınlarına su dolu bir bardak koyup göğüslerini titrete titrete iki büklüm olmaları, hovardaları çileden çıkarırdı. Bu arada açık kalan memeleri arasına banknotlar sıkıştırılırdı. Sulukule yıkılmadan önce bunlar sâde Kiriz, Hampirde değil daha nice oyunlarda da usta idiler. Bunlar Direklerarası'nda görülmeyen oyunlardı. Bu oyunların perdeleri suflörleri yoktur. Daha açıkçası para ölçüsünde perdeleri açılırdı. Toplumun gidişine uymayan bu esmer renkli koyu kara gözlü, ince yapılı insanların tek düşüncesi gününü gün etmek, yarına Allah kerim demek. Bunlar Sulukule denilen kale bedenlerine yapışık çoğu iki odalı evlerine bir türlü sığamazlardı. Ömürleri sokakta ge-

Bohçacı Çingenerler sokak sokak, kapı kapı dolaşır, fala bakar, bakla açarlardı.

ger, açıkta çamaşır yıkarlar, açıkta abdest bozarlar ve evleri ile sokak arasında ayrılık gayrılık diye bir şey tanımazlardı.

Çingene kavgası diye birşey varsa da bunlar, bu işi sanat haline getirmişlerdir. Ama en zıdlarına giden kelime de çingene sözüdür. Birbirlerine çingene deseler de kendilerine demezler. Bu âdetta sövme, sayma karşılığı gibidir. Eskiden Sulukuleye ağız dalaşı seyretmeğe gidenler sâde külhan beyler, ipsiz sapsızlar, ayaktakımı değildi. Bunlar içinde buraya gelen efendiler, hatta paşazadeler de vardı. Buna bir çeşit tiyatro demek gerekir mi bilinmez. Yalnız şu bir gerçektir ki hiç bir tiyatrodaki kavganın böylesine rastlanılmaz. Kavgada tefler, ziller çalınır. Şıkırdım şıkırdım diye göbek atılır, bunların hepsi burada. Hem oyun, hem kavgı.

Kadınlar çengide, erkekler çalgıda ustadırlar. Bunlar içinde nice namılı kişiler vardı, Zurnacı Takuhi, klânetçi İbrahim, Udi Afet, hanende Kurban, kemanî Meftun, Zurnacı Emin. Hele Afet, udu ile ensesinde öyle taksim yapardı ki, kimse bunun ustalığına erişemezdi.

Çingeneler sanıldığı gibi pis insanlar değildirler. Evleri pek alâ dayalı döşelidir. Minderler patiskadandır. Güzel görünmeden de hoşlanırlar. Hatta bit görmediklerini bile söyleyerek övünürler. Bir gün bir bit gören Çingene kızı sorar :

— Ta bu nedir?

— Ta pıruş (Ayıp olduğu için bite pire deniyor).

— Ta niçin atlamaz?

— Ta pabuçları yok.

— Ta niçin biyaz?

— Ta kocadı..

İstanbul'un ahşap sokakları arasından salına salına geçen Çingene kızları levanta çiçeği, mis çiçeği, nane çiçeği satarken, hele gençse kimler takılmazdı onlara.. Kimi çekirdeksiz incir var mı? der. Kimi geniş bol şalvarında ne olduğunu sorar. Çingene kızı oturup bir şeyler satıyorsa, önündeki kaça, veya ardındaki kaça? diye takılır.

Mahalle çocukları ise :

— Çingene çit çit, arkası bit bit, bir çanak ayran, sabaha bayram.

Diyerek peşlerine düşerlerdi. Onlar bunlara aldırılmazlardı. Ama Sulukulede iş değışirdi. Burada bazen biri ister sahi, ister

saka, ensesinden bir çimdikle tuttuğunu yere atar ve çiğner. İşte o vakit kızılca kıryamet kopar. Çingarin âlâsı başlardı.

— O bizde yok, sen giğ onu muşmula suratlı kaynananın ensesinden topla, topla, elâlem görsün. Hem anasını, hem babasını..

— İşkilli büzük dingilder.

— O sendekidir, biz evcek Tevekkül hamamına gideriz, hem de natır kadına yıkatırız kendimizi paramızlan, sorna bizim evimiz temizdir, bal dök yala. Yala, hem karnın doyar hem gözün. Elâlemin ne yediğini görmezsin.

Karşısındaki :

— Sen yala te buramı, işte.. Diyerek şap şap kalçasına vururdu.

— Biz hamama gidince senin de için gitsin dilerim, çatla patla, kokmuş musibet karı. Bizde bit bulunmaz, biz her hafta evimizin hem içini, hem dışını badana yaptırırız, onuştan bize bit gelmez. Bizim içimiz de temizdir dışımız da.

— Bak bunu duuru süledin şincik, ha ha ha... Biz sizin gibim üğünemeyiz pisiğimize, bari suratına da badana yaptır buruşukluğun gitsin, nalet suratlı..

Aslında aynı çanaktan rastık çeken bu dilberlerin birbirlerinden gizleyecekleri bir şeyler yoktur. Buna rağmen ufak bir işmar, iymalı bir söz onları zıvanadan çıkarır. Bunda bazan araya meyaneci olarak giren ihtiyar Takuhinin de parmağı var. O nun tek işi misafirleri memnun etmek. O çilingir sofrasını kurmuş, kavgayı yatıştırmak değil kızıştırmakla meşgul. Artık iş hızını almış kavgı diğerlerine de bulaşmıştır. Naile'nin Sülo ile ne yaptığı açığa dökülürken karşı taraf Gülistan'ı işaret ederek karnı burnunda iken nasıl kocaya vardığını, karnını şişire şişire anlatır. Bu defa Gülistan bulaşır dalaşa, boğazını yırtarcasına "Naile'nin İrecep"len te buracıkta soluğu soluğuna tutulduğunu, sonra da dunsuz kocaya nasıl kaçtığını bir polis hafiyesi gibi sayar dökerken, hâlâ da dunsuz olduğunu söylemeden çekinmez.

Kavgı ve marazanın en kızgın anında tefler dümbelekler harekete gelir. Kavgamı, düğün mü belli olmaz. Göbekler atılırken bir oklava ucunda Naile'nin donu görünür. Bayrak gibi ortada dolaşır. Dunsuz olmadığı isbat edilir.

Herkes kavgadan yorulmuştur. Seyreden

de, kavgı eden de... Daha doğrusu iş çığırından çıkmış, ne yaptıklarını bilmez hale gelmişlerdir. Bu sırada fazla gülen seyirciye, kesesinin ağzını açmayan misafire de ağızlarını açarlar. Misafir de alınganlığı bir yana bırakır. Yoksa her şey daha da karışıp arap saçına döner.

Birara Çeribaşı veya yaşlı bir Çingene "Kesin gayrik şamatayı", deyince, bir kocakarı da elindeki tefin zillerini şingirdatarak "mayna" diye bağırır. Bu yorgun argın kadınlar hep birden :

Anayisi babayisi kavurması

Kavurması da vay vay...

Diye bir göbek havası tuttururlar, oyun curcinaya döner, kavgı da sona erer.

Burası Direklerarası gibi değil, gelmek kolay gitmek zordur. Kucağında kundakta bir çocukla görünen bir taze daha doğrusu çocuk denecek bir kız, umulmadık bir dille:

— Beyzadem böyle çabucaktan nereye gidersin? Düğüne mi yoksam, sevdalın mı çığırdı? Gel kalem kaşlı civanım, sana kokozlu bir fal bakayım, gönlünün ateşini söndüreyim. Hem kıyak bir fal bakayım da içinin ufuneti gitsin, cana can katayım benim civan beyzadem.

— Hadi at bakalım kıtı, al sana bir çeyrek. Bak bakalım falıma.

Genç Çingene kızı yere çömelir, göğsünden bir çakır çıkarır, bunları bir bez üstüne yayar, başlar bakla falına :

— Benim kibar civanım, ne ise halin, o çıksın falın. Senin kalpçeğizini sarmış bir ateş, yanyor fırın gibi, istersen de külhan gibi. Boyu fidan gibi, gözleri var kömür gibi, yanar ateşine kor gibi, yüreciğin kaymış bir keret buna. Yollar da çatalı zere bunu çözmek lâzım, at bir guruşuk beyzadem karanfilli güzeli karşına çıkarayım. Ne demişler seversen esmeri sev, sevdikçe dilberlenir, onuştan bunu demişler, demişler de çaresini bulamamışlar. İle velâkim fal der üç yılda, ben derim bildirdi, kavuşacaksın nazlına, yüreciğin ayna gibime aydınlanacak, düşmanlar kıskanacak, doslar imrenecek.

Ha benim kalem kaşlı beyzadem veresin bu şoparcığa da beş on paracık. Babası irak yere ırgatlığa gitti, para göndermiyor.

— Ay bu çocuk senin mi? Sen daha çocuksun.

Genç adam, falcı kızı çocuğun ablası

sanmıştır. Anası olacağını tahmin etmemiştir.

— Doğru söyle, bu kucağındaki kimin çocuğu, komşunun mu, ablanın mı, Ananın mı? Genç Çingene kızı bir şey demeden yarı açık göğsünü büsbütün açarak memesini avuçlar, sicim gibi beyaz bir çizgi iki adım ileri fıskırır.

— Şincik inandin mı gayrik benim kibarzadem, kalem kaşlı civanım.

Eskiden çingene kadınları gizli değil aşıkâre fala bakarlardı. Hatta "Falciiıss, fala bakar, kısmet açar", diye seslenirler, çamaşır sepetleri, çamaşır mandalları, iskara, sacayak, ateş kürekleri de satarlardı. Bunların bazıları da Bursa'dan Şile'den gelirler hamam takımları, çamaşırliklar, çehiz takımları getirirlerdi. Bir eve daldılar mı "yapışkanlı diken" gibi bir şey satmadan gitmezlerdi. Eğer ev sahibi birşey satın almamışsa bu defa ellerini koynuna götürerek, tomar halinde bir bez çıkarır:

— Güzel hanımcığım, beni şinama, benim adım Ayşe, yararım her işe, seni sevdim, sana bir eyilik edeyim hanımcığım, muhabbete iyi gelir bu kesedekiler, buna "Kurtbüzüğü" derler, bu yuvarlak otları kaynatır da haçan şifa niyetine içersin, sabah akşam demez muradına erersin, Ayşe kadına dua edersin, sornacığım beni anarsın. Kaymak ile baldan tatlıdır bu ot, ister isen yala yut. Kocan bağlanmışsa çözüdür, muhabbet kuşu görünür, te benim güzel hanımcığım, der, ya bu otları aldırır ya da bu evlerden palas pandıras kovurlardı.

Kalanas Folkloru

Yazan : Ergün SARI

Eski adıyla Kalanas, yeni adıyla Çalışanlar Trabzonu'nun Of ilçesine bağlı bir dağ köyüdür. Tüm Trabzon köylerinde olduğu gibi burada da, daha önce bu bölgede yaşamış ve Kurtuluş Savaşımız esnasında bir devlet kurmak için çaba harcamış olan Rumların (1) kültür kalıntılarını görmek mümkün. Bugün için bu bölgede yaşayan halkın ağızından yapılacak olan bir söz derlemesi bu gerçeği açık bir biçimde ortaya koyacaktır (2). Uzun bir dönemden beri süregelmekte olan bu kültürel etkinin, daha doğrusu bu kültürel baskının nedeni, tüm köylerimizin olduğu gibi bu yöre köylerinin de uzun bir dönem ekonomik gelişimin ve kültür merkezlerinin dışında kalmış olmasıdır.

Köylerimizde yolların yapılmasına paralel bir biçimde kapalı köy ekonomisinin kırılması, "kendü tüketimi için üretim" in yerini "pazar için üretim" in alması köyün kent ya da ilçeye olan ilişkilerini geliştirmiş, bu gelişime paralel bir biçimde ortaya çıkan yapısal değişimin yanı sıra bir de kültürel değişimin ortaya çıkmasına neden olmuştur (3). Özellikle Almanya gibi Avrupa ülkelerine işçi göndermemizden sonra köye dönen işçilerin getirdikleri paranın köy ölçülerine göre büyük olması bu değişimi hızlandırmış, köylülükte yüzlerce

yıllık bir geçmişi olan davranış, inanış ve düşünce biçimleri yavaş yavaş gözölmeye, giderek de yok olmaya yüz tutmuştur (4).

Folklorik yapısının yanı sıra (zorunlu olarak) sosyal yapısının son beş yıllık dönemde geçirdiği değişimi de incelediğimiz Kalanas'ta bu başkalaşımı somut bir biçimde gözledik. Aslında olumlu olan bu yapısal ve kültürel değişim, Türk kültürünün temellerini bulma çabaları içinde bulunan folklorcular açısından bir çok tehlikeyi de beraberinde getirmiştir. Beş yıl gibi kısa bir dönemde ortaya çıkan ve hızla durgunluk veren bu yapısal ve kültürel değişim folklorik öğelerin tümünü tasfiye etmekte ve onların yerine kozmopolit bir kent kültürünün yerleşmesine yol açmaktadır. Tüm Anadolu köylerinde göze ilişkin bu durum, güzelim düğün adetlerinin, kış yaz eğlentilerinin, ocak adetlerinin... vs. tasfiyesine yol açarak Trabzon gibi folklorik öğelerce zengin bir kaynağın daha kurumasına neden olabilecektir. Bugüne değin bu bölgede yürütülen ve genellikle kişisel gayretlere dayanan folklorik çabalar eğer kurumsal çabalara dönüştürülmez, kısa bir zaman dilimi içerisinde verimli derleme gezileri düzenlenemezse ortaya çıkacak olumsuz sonuçların mânevi baskısından hiç birimiz sıyrılamayız.

BİLMECELER

— 1 —	— 4 —	— 7 —
Bintas bintakubas (5)	Esi andarse Sira ebukadas (Geldiğinde Sürerim altına)	Dağdan gelur tatarına Ateşlere sokarina (Pire)
(Kiremit)	(Sandalye)	
— 2 —	— 5 —	— 8 —
Eğö bağö ado bay Abemena embrobay (Ben giderim o gider O benden önde gider)	Ev yaparum Talaş dökmem (Kazak örmek)	Du babom do fes Gomado iftiras (Babamın fesi Doludur bit) (İncir)
(Baston)		
— 3 —	— 6 —	— 9 —
Eğö bağö dağ ile Ado bay ırmak ile (Ben giderim dağ ile O gider ırmak ile)	Dağdan gelur dağ gibi Bağırur aslan gibi Eğilur suya dalar Yüzi gülistan gibi (Ses)	Du babom do sturaç fite- meno Ebeban ost ebuka tzilemeno (Babamın bastonu dikili Tepeden tırnağa pislikli) (Çam Zifti)

ARAŞTIRMALARI

— 10 —	Annem gelur akluma Yanar yureğüm yanar
Kapınun arkasına saç koy- dum	— 7 —
Gelene gidene aş koydum (Ramazan)	Dereler derin olur Kıyları serin olur Eller aldi yaruni Ben alsam ayip'molur
— 11 —	— 8 —
Karşidan atlı geçti Usti parladi geçti Görene selâm verdi Bizi ağlattı geçti (Cenaze)	Giceler benum oldi Ağlamak çarem oldi Yarum senun yüzünden Gönlüm kan ilan doldi
— 12 —	— 9 —
Obabom saloğoban Kafuris din sigara (Babam atın üstünde Sigarasını yakar) (Baca)	İstanbulun içini Eksunlar gül menekşe Benum zalim feleğüm Koyma beni delâşe
— 13 —	— 10 —
O yani mermer Bu yani mermer İçinde bir gelin var Kocasi Ömer (Yumurta)	Kalanas comesini Dönevira etmişum Sevduğumdan haber yok Ona da darılmışum

TÜRKÜLER

— 1 —	Kalanas'un içinde Serinluk bervanesi Acab hangi köydendur Sevduğumun annesi
Ağaçlar çiçek açtı Döndiler divaneye Sevgilimün gözleri Benzeyur pervaneye	— 12 —
— 2 —	Karşıda çam ağacı Kendum zehirden aci Kurbanun olam dokdur Yok mi gönül ilâci
Ağla gözlerum ağla Bana bir mendil yolla Ellere yar olmazdan Beni gönlüne bağla	— 13 —
— 3 —	Su akayi derinden Koca daşun dibinden Sen akluma geldikça Aklum oynar yerinden
Al bayrak güzel bayrak Yere düşen her yaprak Seyret hatıraları Sen beni ağlayarak	— 14 —
— 4 —	Trabazan'un köyleri Çay funduk bahçeleri Değmesun kimselere Sevduğumun elleri
Aldum ele kalemi Yazarum sıra sıra Bu dedüğüm türkiler Ebedi bir hatıra	— 15 —
— 5 —	Yüksek dağların kari Sensun gönlümün yâri Allahum ayirmasun Bu garip âşukları
Bu kervan uzun kervan Gel konuşalım biraz Bize fenaluk yapan Evleri olsun viran	— 16 —
— 6 —	Zamanadan aşığa İnerim sine sine Ne oldi sana güzel İşun döndi tersine
Bu yollar uzun yollar Köyi şehere bağlar	

TEKERLEMELER

— 1 —	İğne iğne Ucuz düğme Belbeliza belkudiza Biri Ahmet biri Paşa Kızılbaşun sanduğında kuş var
— 2 —	Kuşı vurdum uçurdum Yedi kere geçurdum Dayimin oli İsa Eli ayağı kısa Gözi çapran dozika Akhir doli bulika
— 3 —	Ellem bellem Cimcim kalem Atma yitma Seni kara Beni kara Gel çikalum Maskara
— 4 —	Anya manya kumpanya İki şişe şampanya Şampanyayı içtuk Tarlalari biçtuk Geri geri İstanbul
— 5 —	Oo, pisi pisi pambuk İbrişime sanduk Gittum deve yolina Deve yoli bitpazar Bit pazarda ayı var Ayı beni korkuttu Kulağımı soğuttu Anzara vinzara Çek beni kantara
— 6 —	Kim osurdi Bit osurdi Yere vurdi Yer kaydadi Tratz Trutz Tumbelek Fuş
NİNNİLER	
— 1 —	Nanni nanni uyuyasun Uyuyup da beyuyesun Akhirdaki inekleri Beyuyince bekleyesun

İNANIŞLAR VE YORUMLARI

- Ayak tabanının kaşınması yolculuk yapılacağına,
- Avuç içinin kaşınması ele para geleceğine,
- Çocuğun gözleri dalınca misafir geleceğine,
- Çocuk çok ağladığı zaman evdekilerden birinin başına bir felâket geleceğine,
- Çocuğun köpek gibi dört ayak üstü durup aşı arasında bakması misafir geleceğine,
- Sağ gözün seğirmesi mutlu bir haberin alınacağına,
- Sol gözün seğirmesi kötü bir haberin alınacağına,
- Hapşürmek, birisinin hapşüranı andığına,
- Köpeğin gece yaruları uluması evden birinin öleceğine,
- Kulağın çınlaması ölüm haberi alınacağına yolur.

DUALAR VE BEDDUALAR

A — DUALAR

- Allah ne muradın varsa versun
- Çok kheyir göresun
- Allah kazadan belâdan saklasun
- Allah anana babana bağışlasun
- Allah kheyiruni versun
- Anali babali beyiyesun
- Kheyirli ilasun

B — BEDDUALAR

- Allah belâni versun
- Allah gozuni kör etsun
- Allah musibetuni versun
- Surunesun
- Gidişun olsun da dönüşun olmasun inşallah

YEMEK ADLARI

Trabzon ve yöresinde yapılan yemekler benzer olduklarından burada sadece Kalanas'ta yapılan yemeklerin adlarını verecek, pişirilış biçimlerini ise daha genel bir yazıya bırakacağız.

1. Lâhana çorbası, 2. Lâhana dolması,
3. Mısır çorbası, 4. Sütlü, 5. Arpa çorbası,
6. Mısır lokumu.

YABANİ YEMİŞLER

"Yabani yemiş" nitelemesi, insan emeği harcanmaksızın doğada kendiliğinden yetişen ve insanlarca yenmesinde bir sakınca olmayan meyve ve bitkiler için kullanılır.

Burada Kalanas'ta rastlanan belli başlı yabani yemişlerinin adlarını vereceğiz,

1. Mamula (Diken başlarındaki filizlere verilen addır. Bu filizler buruk bir tada sahiptirler ve yendiklerinde insanın ağzına buruk bir ferahlık verirler.)
2. Hamuçera (Dağ çileği)
3. Lifor (Böğürtlen)
4. Mora (Ahududu)
5. Akhlat (Yabanda yetişen armut)
6. Kara yemiş (Kiraz biçiminde, ama ondan daha az tatta, parlaklığıyla zeytini andıran bir meyve)
7. Çakal Eriği (Eksi, yeşil dağ eriği)
8. Lapaza (Yaprakları geniş, "Kayğana" diye adlandırılan bir çeşit hamur işinin yapımında kullanılan bir bitki.)

İLÂÇLAR

- Bıçak yaralarına kömür ezilip konur
- Parmak kesilince diken otu konur
- Baş ağrıyla patates yuvarlakça kesilip bir tülbentin içine konarak başa sarılır.
- Karın ağrıyla şeker yenir
- Diş ağrıyla ağrıyan dişe sarmısak konur.

ÇOCUK OYUNLARI

- 1 — ÇİZİKTAŞ : Sek - sek'in adı. Bilinen kurallar uyarınca oynanır.
- 2 — GİZLEMBEÇ : Saklambaç'ın yerel adı, Bilinen kurallar uyarınca oynanır.
- 3 — EBECİLİK : Bir çocuk ebe seçilir. Ebe seçildikten sonra, ebe seçilen çocuk diğer oyunculara kovalar. Kime değerse o ebe olur. Bu kez yeni ebe diğer oyuncuları kovalamaya başlar ve oyun böylece sürer gider.
- 4 — KÖREBE : Bir kişinin gözleri bir mendil ya da herhangi bir bezle bağlanır. Bu kişi ebedir. Diğer oyuncular bunun etrafında dolaşırlar. O da bunlardan birine değmeye çalışır. Değdiği kişi ebe olur. Bu kez onun gözleri bağlanır ve aynı iş yineleir.

- 5 — MENDİL KAPMACA : Oyun şefi seçilen kişi elinde mendil tutar. Bu kişinin bulunduğu yerden eşit uzaklıkta iki ekip yer alır. Oyun şefinin ayak ucundan çizilen bir çizgiyle oyun sahası iki eşit parçaya bölünür. Bundan sonra oyun şefi her iki ekipten birer kişi çağırır. Bu kişiler mendilli kapmak için oyun şefinin yanına koşarlar ve oyun şefinin ayak ucundan çizilmiş

çizginin iki yanında yer alırlar. Mendilli kapıp diğer kişiye yakalanmadan ekibine dönen kişi, rakibini oyundışı eder. Oyuncuları tükenen ekip yenilmiş sayılır.

★

Bu çalışmamda Kalanas'ın mânevî folklorik öğelerini saptayabilmek için yapmış olduğum derlemeleri bütünleştirmeye çalıştım. Kalanas'ın maddî folklorik öğelerine değinmemem bir eksiklik olarak gözüktür belki. Ama ziraî makineleşmenin yoğunlaştığı bu yörede bugün için sözelimi bir hayvan koşullarına rastlamak mümkün olmadığı gibi, yeni maddî olanaklarla kurulan yapılarda da belli bir mimarî özellik yakalamak da imkânsızdır. Geriye kala kala çeyiz kalıyor. Bu konuyu da karşılaştırmalı bir biçimde hazırlamakta olduğumuz "Köy Çeyizi" başlıklı çalışmamızda değerelemlendireceğiz. Bu yüzden bu konuya şimdilik kaydıyla değinmeyi gereksiz bulduk. Özellikle türküler gözden geçirilecek olursa, yazımızın başlangıç kesiminde sözünü ettiğimiz gerçekliğin etkilerinin ne denli dal budak sardığı kolaylıkla anlaşılır. Genel Karadeniz türkülerinin, yapı yönünden aynı niteliklerini taşımakla beraber bu türküler Anadolu'nun diğer kesimlerinde söylenen mânilerle konuyu işlemek yönünden bir hayli benzerlikler göstermektedir. Bu da köyden kente gidip de orada çeşitli yörelerin insanlarıyla ilişki kuranların köye dönüşlerinde beraberlerinde getirmiş oldukları değişik kültürlerin çözücü etkilerinin nedeni olduğu bir durumdur. Ve başta da belirttiğimiz gibi bu durum da folklorik karşı çalışmakta, folklorik öğeleri sürekli bir çözümlüş, dahası bir yokoluş sürecine itelemektedir. Bu açıdan çeşitli uygarlıkların giriştiği bu kente gözlerimizi yöneltip, şimdilik derleme düzeyinde de kalsa, elimizden geleniyle bu folklorik kaynağın kendiliğinden çözümlüşü yokolmasını önlemeliyiz. (Burada önlemek değişimi durdurmak anlamında değil de, değişimin etkileri yaygınlaşmazdan folklorik öğeleri toparlamak anlamında kullanılmıştır.)

(1) Akbulut, Ömer. Trabzon Tarihi. Trabzon : İstiklâl Matbaası, 1955.

(2) Yanıkoğlu, Bilâl Aziz. Trabzon ve Yöresinden Derlenmiş Folklor Malzemeleri. İstanbul, 1948. (Bu yapının sözlüğünde pek çok

Bize gelen KİTAPLAR

- Mehmet Zeki AKDAĞ : "Dar Saat". Şiirler. Hisar Yayınları: 20. P.K. 501, Ankara. 19,5x13,5 boyunda, 85 sayfa, 10 lira.
- Halim UĞURLU : "Gökkuşak". Şiirler. Yücel Yayınları Şiir Dizisi: 3. 19,5x13,5 boyunda, 94 sayfa, 6 lira.
- Hamit Z. KOŞAY : "Malazgirt'de Buluşanlar". Türkiyat Mecmuası XVII den ayrı - basım. 24x17 Cm. boyunda, 10 (69. Sf. dan 76. sayfaya kadar) sayfa.
- Hamit Z. KOŞAY : "Türk Dili İle İlgili Prehistorik İzler". Belleten, Cilt XXXVI, Sayı 141 (Ocak 1972) den ayrı - basım. 23,5x16 boyunda, 7 (71. Sf. dan 77. sayfaya kadar) sayfa.

BİZE GELEN PLÂKLAR

- Ahmet BORCAKLI (Tenor) : "Birer Birer Saydım (Bozlak), Katırcıoğlu (Zeybek)", Arr. Nuri Sami KORAL. Topluluk - Ensemble : Halil Ekseriyet, Flute; Ahmet Oğüt, Obol - Cor Anglais; Semra Özkırklı, Viola; Enver Kakıcı, Cello. Türk Ezgileri - Les Chansons Turques - The Turkish Songs - Die Türkische Lieder. AB-1. AB-2; 45 devir. Borçaklı Yayınları, Güz Sokak, 13/4, Kavaklıdere - Ankara.
- Aşık Nesimi ÇİMEN : (Söz, müzik ve okuyan) : "Biz Kimin Aşıklarıyız - Hak Var Adalet Yok". C. P. 1 A - C. P. I B (N. Ç. I - N. Ç. 2), 45 devir, İMÇ 6. Blok, No: 6422, Unkapanı - İstanbul.
- Aşık Nesimi ÇİMEN : (Söz, müzik ve okuyan) : "Kel Muhtar - Dostlara Selâm". C. P. 2 - A. C. R. 2 B (N. Ç. 3 - N. Ç. 4), 45 devir. İMÇ, 6. Blok, No. 6422, Unkapanı - İstanbul.

Rumca sözcük var.)

(3) Tör, Vedat Nedim. "Bir Milletın Kültür Kişiliğinde Folklorun Önemi." Folkloru Doğru. Sayı: 13, Sayfa: 6. Varlık, Sayı: 775 - 776, Nisan - Mayıs 1972.

(4) Bu konuya hazırlamakta olduğumuz "Yapısal Değişim ve Halkbilgisi" başlıklı çalışmamızda ayrıntılı bir biçimde değineceğiz.

(5) Türkçe karşılığını tesbit edemedik.

Eniştayi Tavana Asma Geleneği

Yazan : Dr. Turgut GÜNAY

Atatürk Uni. Öğ. Üyesi

İnsan hayatının tabii gereklerinden olan evlenme törenleri ile ilgili pratik ve gelenekler, yurdumuzun sosyo-kültürel bünyesindeki basit farklılıklara yöndeş olarak bugün bölgelere göre kısmi değişiklikler göstermektedir. Ancak, Türk kültürünün tarihi akışını ve geniş alanlar üzerindeki yayılışını göz önünde tutmak suretiyle yapılan araştırma ve incelemeler, söz konusu pratik ve geleneklerin büyük bir kısmını Anadolu dışındaki Türk yurtlarında yaşayan varyantlarıyla birleştirmemize ve bir bütün olarak Türk töre birliği dönemine dek indirmemize imkân vermektedir.

Bunlardan biri olan ve Rize-Trabzon yöresindeki çeşitli yerleşme merkezlerinde oldukça, yaygın bir eğilime bağlı olarak yaşanan *eniştayi tavana asma geleneği*'nin mahiyeti şöyledir :

Düğünden yedi gün sonra, gelinin güveyle birlikte baba ocağına dönmesi üzerine "yedi" adı verilen bir tören düzenlenir. Törene kız tarafının daha çok yeni kuşaktan yakınları ve bazen de güveyin arkadaşları çağrılır. Özel yemek ve tatlıların yer aldığı akşam yemeğinden bir süre sonra, gelinin genç akrabaları tarafından yakalanan güvey kalın bir iple ayaklarından bağlanır ve tavan kirişinden sarkıtılan ipin çekilip bırakılmasıyla başı aşağıda olmak üzere boşlukta hareket etmeğe başlar. Bu arada, bir takım gemici ünlemlerine bağlanan ve aşağıda örnekleri verilen mâni kuruluşlu türküler söylenir :

*Eniştayi astiler
Kuri gürgen dalına
Kaynanasi yok midur
Gelsun baksun halına
Helessa, helessa!*

*Aldum bir okka tütün
Koydum oni havana
Eniştayın ayagi
Hemen çıktı tavana
Helessa, helessa!*

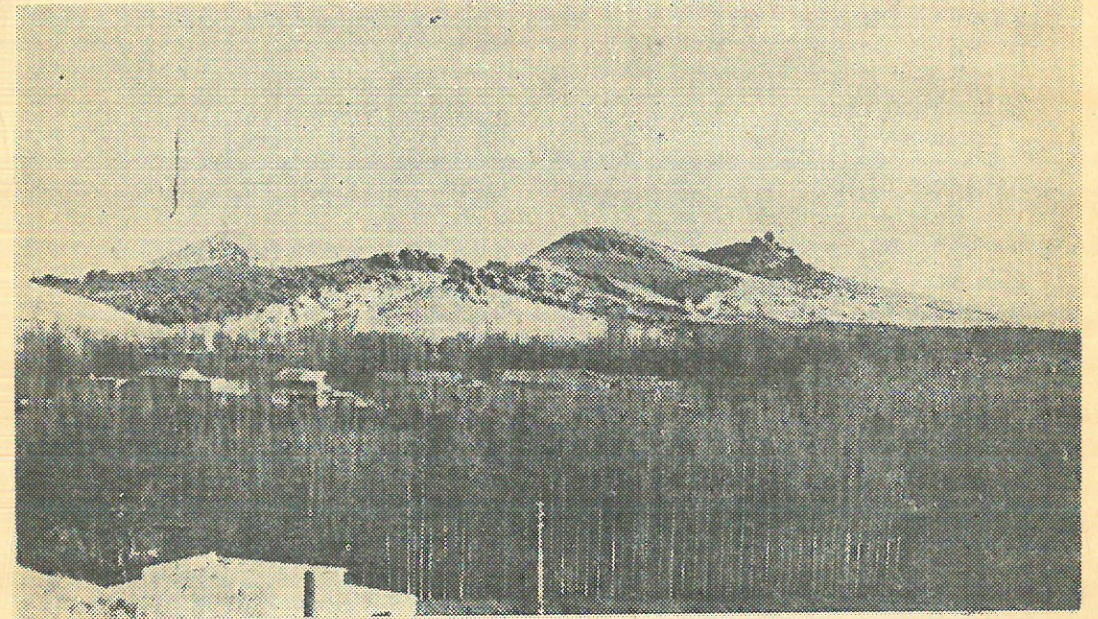
Bu sırada, gelin anası damadını asılı kalmaktan kurtarabilmek için fidye kabilinden, fındık, ceviz v.b. çerezlerle mevsimlik meyveleri sofraya dizmekle meşgüldür. Çerez sofrasının istenildiği biçimde donatılması, güveyin serbest bırakılması için şarttır; ancak, ayna, tarak, mendil, çakı vb. armağanlık eşyaların da istekler arasında yer aldığı sıkça görülür.

Kaynağını oldukça eski dönemlerden aldığı sandığımız bu gelenek, bugün Oğuz illerinde olduğu kadar Kıpçak illerinde de canlılığını koruyan *güveye eziyet çekirtme töresi*'nin ilgi çekici bir varyantını teşkil etmektedir. Bugünkü Başkurt Türkleri arasında geçerli "kiyev örlükten ötmes" (güvey tavandaki kiriş hizasından öteye geçemez) yasası (*) ile anlamlı bir bağdaşma içerisinde görünen gelenek, Rize - Trabzon yöresinin etnik karakteri hakkında fikir verebilecek bir olgu niteliğini de taşımaktadır.

(*) Bkz. Abdülkadir İnan, Makaleler ve İncelemeler, "Güvey", Ankara 1968, T.T.K. yay. (s. 335).

Gelin Kayası (Gelincik Kayaları)

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Bahçebaşı'ndaki Gelin Kayası (Gelincik Kayaları)'nın tarihi Aslantepe'den çekilen fotoğrafı

Gelin Kayası ve Gelincik Kayaları adlarıyla anılan kayalıklar, Bahçebaşı (Orbu) kasabasında bulunan tarihi Aslantepe'nin doğusunda, tahminen üç kilometre uzaktadır. Malatya'da ilk yerleşme yerinin Aslantepe olduğu üzerinde bütün tarihçiler birleşmektedir. M. Ö. 5000 yıllarında kurulduğu sanılan bu ilk devletin doğu-batı doğrultulu, uzunca bir tepe üzerinde sıralanmış irili ufaklı, acaip şekilli kayaların karşısına düşen Aslantepe'de hüküm sürdüğü biliniyor. Kayalık gerçekten ilgi çekicidir. Efsaneyi bilen birinin Aslantepe'de durup bu kayalıklara baktığı zaman etkilenmesine imkân yoktur. Aslında bu efsane, tarihçi çok gerilere giden Aslantepe ve yöresi için hiç yadırganmıyor.

Kayalar tıpkı bir gelin alayını andırıyor. Tarihin akışı içinde devir ve mekân önemli olmayabilir. Bahçebaşı'nda vaktiyle kurulup yıkılmış bir devletin hudutları içinde yaşandığı veya yaşanmadığı bilinmeyen fakat, orijinal efsanelerde anlatılan konuların bizlerden önce gelip gidenlerin duyuş ve düşüncülerini günümüze kadar yansıtmış olmaları dikkatimizi çekmektedir.

Efsaneleri gerçek hayatla bağdaştırılamasa bile derin bir hayat felsefesi taşımaları nedeniyle bir kenara itmek milli kültür ve felsefemize yabancı kalmak demektir.

★

Vaktiyle Aslantepe'de yaşayan yoksul bir kadının çok güzel kızına komşu ülkelerden bir devlet kiralının büyük oğlu âşık olur. Kral oğlunu fikrinden caydırmak için çalışır, durur. Oğlu ısrar eder. Kral istemeye, istemeye, peki, der. Her iki ülkede kırk gün kırk gece süren düğünler yapılır. Kırkinci günü büyük bir gelin alayı Aslantepe etrafında gözükür. Çok geçmeden gelini alıp doğruya doğru yürüyüşe geçer. Gelin alayı, bugün Gelin Kayası denilen yere gelir gelmez yüyüşünü yavaşlatır ve az sonra da olduğu yerde durur. Herkes ne olduğunu merak edip dururken iki atlı Aslantepe'ye doğru koşarlar. Gelin, çeyizi arasında bulunan oklavayı (Bazı söylentilere göre süpürgeyi) annesinin evinde unuttuğunu farkettiğini söyler. İlgililere durumu anlatarak hemen getirilmesini ister.

Gelin alayının olduğu yerde mihlanıp kaldığını ve iki atlının dörtlü Aslantepe

Ermemek'ten Sayışmacalar ve Tekerlemeler

Derleyen : Bülent VARLIK

- 1 — Armudu kestim
Tavana astım ,
Şıp dedi düştü
Kargalar uçtu
Annem yoğurt getirdi

yönüne doğru geldiğini gören kızın annesi telâşa kapılır. Atlılar doğru kadının evine gelirler. Oklavayı (süpürgeyi) isterler.

Kadın olup bitenlere üzülür. Oklavayı atlılara teslim eder ama bir taraftan da : "Gelinlik tacımla, gelinlik elbisenle, aske- rinle, alayınla taş kesilesın" der ve beddua- sı o anda kabul olur.

Koca gelin alayı insanıyla, hayvanıyla birlikte taş kesilir.

Gelin Kayası (Gelincik Kayaları) böyle- likle meydana gelmiş olur.

Anadolu'nun hemen her yanı böyle taş kesilmiş Gelin Kayaları ile doludur. Hepsin- nin de ayrı bir efsanesi vardır.

- Kedi burnunu batırdı
O kediyi ne yapmalı
Minareden atmalı
Minarede kuş var
Kanadında gümüş var
Eniştemin cebinde
Türlü türlü yemiş var

- 2 — Allah adıyla başlayalım
Şeytanı taşıyalım
Bircik
İkicik
Üçcük
Dörtcük
Beşcük
Altıcık
Yedecik
Sekizcük
Dokuzcük
Oncuk
Ciciliği boncuk

- 3 — Çan çan çikolata
Hani bana limonata
Limonata bitti
Hanım kıızı gitti
Nereye gitti
İstanbul'a gitti
İstanbul'da ne yapacak
Terlik pabuç alacak
Terliği pabucu ne yapacak
Düğünlerde bayramlarda
Şingir mıngır giyecek

- 4 — İncirlerim döküldü toplayamadım
O küçük
Bu küçük
Sen oyundan
Çık

- 5 — İn min
Ucu din
Fıfır atan
Sinek satan
Tan, tun, fin.

(Derlenenin adı : Cengiz Varlık, Derlenenin yaşı: 7. Tahsil Durumu : İlkokula gidiyor. Derleme yeri ve yılı : Ermemek, 1971).

Tarihî Aslantepeden bir görünüm
(Kazi yapılan alan telörgü içine alınmıştır)

Ardahan'da Yağmur Duası

Yazan : M. Adil ÖZDER

Ardahan ovasının kuzey bitiminde, Şav- sat - Ardahan arasındaki 2800 m.lik Saha- ra Dağı'nın güney yamaçları dibinde baş- layan düzlükte Ardahan'ın Değirmenli kö- yü vardır. Buradan Ardahan'a uzayan ova yolunun iki yanına serpilmiş Sulakyurt köyünün doğusuna kıvrılmış Sahara kolun- dan bir tepe de halk arasında Ziyaret dağı adıyla anılır. Eski savaşların, kırgınların birkaçına tanık olmalı ki, bu dağ türlü di- leklerin yapıp adak kurbanlarının kesil- diği kutlu bir yer sayılmıştır. Çevre halkı, bu tepedeki eski mezarlar arasında adsız bir "veli"nin yatırını da belirli durumuyla bilir; başında mumlar yandığına inanır.

1967'nin 10 Temmuz günüydü. Prof. İh- han Başgöz'le birlikte Kars - Ardahan - Po- sof arasında bir folklor araştırma gezisi yapmıştık, O gün Ardahan'da tanıştığımız 1920 doğumlu Cafer Karabağ, bizi ısrarla Sulakyurt köyüne davet edince gittik. Ka- rabağ, evinde ikramlarını yaptıktan sonra, ricamız üzerine Ziyaret dağı ve Yağmur duası üzerine bize birtakım çevre bilgileri aktardı :

"...Yirmi sene kadar önce, kurak bir Ha- ziran ayı ekinlerimiz çok sıkılmıştı. Köyü- müz imamının kayınpederi Könk'ü Recep hocayı köyünden yağmur duası için bura- ya getirdik. İlk gün yağmur duasına çı- kırırken hoca, köyden yanına büyük kim- seleri almadı; birkaç çocukla duaya gitti, ziyarette dua etti, ağladı; o gün yağmur yağmadı. Ertesi günü, koyun - kuzu ve sabi çocukları aldılar. Çıktık yağmur du- asına yine Ziyaret dağına. Çocuklar az, büyükler çoktu. Giderken su, ekmek, kazan ve kurbanlık hayvanlar götürmüştük. Ho- ca, koyun sürüsü ziyaretin bir tarafında, kuzular öbür tarafta, biraz uzaklarda du- racak dedi. Gökyüzü açıktı. Götürdüğü- müz dört sığırla üç koyunu orada kurban ettiler. Dua yaptı hoca. Duada ayakta dur- muştuk; ellerimiz de aşağıya asıktı. Bi- zimle beraber çocuklar da âmin dedi. Az sonra hoca işaret verdi; koyunlar, kuzular birer yandan geldi, kuzular meleşti. O anda kible tarafından küçük bir bulut çıktı. Kur- banlar kesilene kadar bulut büyüdü, sonra

da bol yağmur yağdı.."

"...Bir de, Seferberlikte - 1914 - 18 sava- şı - Sahara dağından Ardahan'a, Ruslar ü- zerine bizinkiler hücum etmişler. Bu hü- cumda Ardahan - Sarzep (Salakyurt) ara- sında bizden çok şehit düşenler olmuş. Ba- zı - bir, o şehitlerin yattığı yere de yağmur duası için giderler. Bazı kazalardan kurtu- lanlar da adak kurbanlarını Ziyaret - tepe' de keserler. Adak için niyet ederler, rüya- ya yatarlar; ertesi günü de Ziyaret'e çıkar kurban keserler. Kadınlar da gider o Ziya- ret'e".

Cafer Karabağ'a, bir de "Kodu Gelin" hakkında bildikleri olup olmadığını sor- duk. "Var ya!.. Onun da yağmur isteme- ğe çıkar çocuklar" diyerek anlatmağa baş- ladı :

"Süpürgeyi bezerler, çocuk gibi yaparlar. Buna "Kodu" derler. Her renkte elbisesi o- lur. Kız - erkek birlikte kapı kapı gezdirir- ler. Arada bir de hep bir ağızdan :

*Kodu-koduyı gördün mi
Kodu'ya selâm verdin mi
Kadı Allahdan ne ister
Bir sulı yağmur ister
Yağış yağsın göl olsun
Anbarımız dol'olsun
Kuyular sileli olsun, (1)*

Dolaştıkları evler, çocuklara un, yağ ve- rir, kodu'ya da su serperler. Çocuklar, top- ladıklarını birlikte yerler".

★

Bir takım türkü ve deyişler de bilen Ka- rabağ, "dur, unuttuk" deyip sözlerini şun- larla bitirdi : "Yağmur ki yağdı, köyde Recep Hoca namazdan sonra camide şu be- yitleri okudu; (Karabağ, bunu özel bir ha- va ile söyledi) :

*Arıya arıya bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip eylese görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni.
Bir mübarek sefer olsa da gitsem
Kâbe yollarında kumlara batsam
Mübarek cemaletin düşümde görsem
Ya Muhammed canım arzular seni.*

*Hani Ali, Hasan, Hüseyin handa?
Aşk bu gönümde, muhabbet canda*

İlaç Yapımı ve Kullanımı Üzerine Bir Araştırma

Yazan : Ecz. Ayşegül DEMİRHAN

1972 yılı sonbaharında İzmir, Efes ve Bergama'da Halk Hekimliği ile ilgili araştırmalar yaparken İzmir'in Urla kazasına da uğradık ve o bölgenin yerlilerinden (x) ilaç kullanımı ve yapımı ile ilgili bilgiler derlemeğe çalıştık. Ayrıca ilkel ilaç kullanımını ve yapımının bugünkü tıpla bağlantısını araştırarak bazı sonuçlara vardık.

Urla Kazasında Halk İlaçlarının Yapımı ve Kullanımı

Verem Hastalığına : Pelin otu (*Herba Absinthii*), dilim dilim kesilmiş limon ve bir miktar şeker ile birlikte cam bir kavanozda bekletilir. Meydana gelen sudan sabahları aç karnına birer fincan içilir. Özellikle tüberkülozlu hastalar kullandığı gibi, iştah açıcı olarak da halk arasında yeri vardır. Pelin otu, *bileşiminde absinthin denen bir acı madde bulunduğundan dolayı, bugünkü tıpta da iştah açıcı olarak infüzyon hâlinde kullanılmaktadır* (2).

Boğaz Şişi ve Ağrısına : Papatya (*Flos Chamomillae Vulgaris*) ve Gülhatmi (*Flores Alceae*), birarada kaynatılır ve elde edilen su ile boğaz gargarası yapılır. Gerek papatyanın ve gerekse gülhatminin bileşiminde *musilaj* denen yumuşatıcı bir madde vardır (3).

İshale : a) Bir miktar kahve (Semen Coffeae), koruk suyu ile karıştırılarak hastaya verilir. Kahvenin bileşiminde %4.6 oranında tanen maddesi bulunur (8). *Tanen astrenjan olduğundan diyarede kabız - etki yapar* (4).

b) Yine ishal giderici olarak bir miktar çay (Folium Theae), toz halinde yutulur. Tanen maddesi, çayda da vardır, bu yüzden tedavi alanında kabız olarak infüzyon

halinde kullanılır (1).

Kabızlığa karşı : Sinameki (*Cassia Augustifolia*) dövülür ve gece yatarken hasta ya bir kaşık verilir. Sinamekinin *ishal yapıcı etkisi, taşıdığı antrakinon türevi maddelerden ileri gelir* (5).

Boğmacaya : Boğmacalı çocuğa siyah eşek sütü (The Milk of Ass) içirilir. Hernekadar literatürde eşek sütünün boğmacaya iyi geldiği hakkında bir kayıt yoksa da bu sütün diğer sültere ve hatta anne sütüne nazaran *daha çok laktoz ve protein taşınması, küçük çocukların gelişiminde etki sağlamaktadır* (6). Ayrıca sütünden faydalanılacak eşiğin siyah olmasına dikkat edilir ki bu da halkın batıl bir inanışdır.

Öksürüğe : Bir bardak ıhlamur (*Flos Tiliae*) a bir bardak bal konur ve geceleri yatarken hastaya verilir. Ihlamur, *bugünkü tıpta da terletici (sudorifik) ve göğüs yumuşatıcı (emolijan) olarak kullanılmaktadır* (2).

Göz kanlanmasına : a) Çay banyosu yapılır.

b) Haşlanmış yumurtanın beyazı göz kapağına bağlanır.

Kırılıp incinmeye : a) Soğan (*Allium cepa L.*), tuz ile birlikte dövülür ve incinen yere sarılır. Ayrıca soğan, *halk arasında, haricen, cerahat toplayıcı olarak pişmiş halde çibanın üstüne de sarılmaktadır* (1).

b) Ekmek içi, şekerle birlikte ağızda yutulacak kıvama gelene kadar çiğnenir, sonra ezilmiş kısma sarılır.

Bayılmaya karşı : Soğan koklatılır.

Kanamaya karşı : Kanayan yere beyaz peynir basılır.

İltihaba : a) Yumurta, beyaz sabun renesi ve bir miktar şekerle beraber çırpılır ve dolama olan yere sarılır. Buna Urla'da *Yumurta Merhemi* derler.

b) Zeyin pişirilir, iltihaba sürülürse patlayıcı etki yapar.

c) Pekmez ve un karışımı, iltihaplı yere sürülür.

Tansiyon yüksekliğine . Zeytin yaprağı

kuşdili (*Rosmarinus officinalis L.*) ile beraber kaynatılır. Kaynatmış sudan sabahları birer bardak içilir. T. Baytop (1), zeytin yaprağının halk arasında, infüzyon ya da hülâsa halinde *tansiyon düşürücü olarak kullanıldığını belirtmektedir* (1).

Karın ağrısına : Soğan (*Allium cepa L.*), baş tarafından ikiye bölünüp karna konur.

Baş ağrısına : Patates, halka halka kesilir, üzerine kahve ekilir, şakak ve alna sıkıca bağlanır.

Şeker hastalığına : Bir demet maydanoz (*Petroselinum sativum Hoffm.*) un suyu ezilerek çıkarılır ve hastaya içirilirse kan şekerini düşürücü etki yapar.

Zatürrieye : Yeni tüylenmiş küçük piliç, ikiye bölünüp sıcaklığını kaybetmeden iki ciğerin üzerine konur.

Saç bitine karşı : Sürur, zeytinyağı ile karıştırılarak başa sürülürse bitleri öldürücü etki yapar. Bileşimi kırmızı civa oksit olan sürurun *dezenfektan etkisi proteinleri çöktürme yeteneğinden ileri gelmektedir* (7).

Kabakulağa : Tencere karası, kabakulak şişinin üstüne istavroz şeklinde sürülür. Urla halkının inancına göre, bu iş akşam karanlığında yapılmalı ve tencere, bir kim seden miras kalmış olmalıdır.

Sonuç :

Urla kazası halk ilaçlarından birçoğu, modern tıpta da aynı gaye ile kullanılmaktadır. Yalnız halkın bu ilaç terkiplerini hazırlama ve kullanma şekilleri, bugünkü tıp ve eczacılıktan tamamen farklı olup ilkel usullere dayanmaktadır.

(*) Urla Kazası halk ilaçları ile ilgili folklorik bilgileri, Suat Akdaş'dan derledik. Kendisi bu ilaçları ninelerinden dedelerinden oral tradisyon (ağızdan nakil) yolu ile öğrenmiştir.

Literatür :

(2) Baytop, Turhan. 1971. Farmakognozi Ders Kitabı (II). Eczacılık Fakültesi. Yayın No. 12. Baha Mat, İstanbul, 1 — 365.

(3) Çelebioğlu, Sarım. 1963. Farmakognozi Repetitorium, Celikilt Mat. İstanbul.

(8) Velicangil, Sıtkı. 1965. Koruyucu Hekimlik ve Halk Sağlığı, Kutulmuş Mat, İstanbul.

(4) Güven, Kasım Cemal. 1971. Tıbbi For-

müller (Spesialiteler Dahil) Hüsniyatı Mat, İstanbul.

(1) Baytop, Turhan. (1963), Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri I. Ü. Yayın. No. 1039. Tıp. Fak. No. 59, İsmail Akgün Mat, İstanbul, 1 — 499.

(5) Hooper, Patricia. A. and B. E. Leonard, 1965. Pharmacological properties of Some West Indian Medicinal Plants. Journal of Pharmacy and Pharmacology, 17: 98 — 107.

(6) Kiermier, F. 1968. Hanbuch der Lebensmittelchemie (Tierische Lebensmittel) (Milch, Butter, Kase, Dritter Band, Teil III/I), New York.

(7) Koyuncuoğlu, Hikmet. 1969. Farmakoloji Dersleri (I). İ. Ü. Tıp Fak. Yayın. No. 74, Sermet Mat. İstanbul, 1 — 355.

SAYIN ABONE VE OKUYUCULARIMIZA

283 numaralı, Şubat 1973 tarihli bu sayımızla 14. cildimizin 13. sayısı da çıkmış olmaktadır. 5 ay sonra 288. sayımız da Temmuz 1973 te çıktığı zaman 14. cildimiz ve 24. yayını yılmız tamamlanmış olacaktır.

Dergimiz, en zor günlerini yaşamaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Müdürlüğü'nün aboneleri ödenek nedeniyle hemen hemen tamamen kesilmiş, çok az bir seviyeye indirilen bölümü de tanesi, 70, yıllık abonesi 340 kuruştan alınmaya başlanmıştır. Teraziye vurursak bu miktar bir sayının kâğıt karşılığını bile koruyacak durumda değildir.

I. Erim Hükümeti'nin yayımladığı bir genelge üzerine Devlet Bankaları da reklâm bedellerini tasarruf gerekçesiyle 1971 den itibaren ya kesmiş, ya da gülünç bir seviyeye, yılda 375 liraya kadar indirmiştir. Basın İlan Kurumu ise fikir, sanat ve edebiyat dergileri ödenegini tamamen kesmiştir. Sayısı 425 kuruşa çıkan dergimizin maliyetini ancak diğer reklâmlarla 210—220 kuruşa kadar indirebilmekteyiz. Durumun takdirini sizler, bırakıyoruz.

Bu hal karşısında bütün umudumuz, abonelerimizin toplanan ve pek çoğunun da 282. sayımızda sona eren abonelerini bran evvel adresimize lütfetmeleridir. Destegimiz ancak abonelerimizdir.

Saygılarımızla...

T.F.A.

Yarın mahşer günü Hak divanında
Ya Muhammed canım arzular seni.

Recep medh eyledi seni dillerde
Sevilip durursun hep gönüllerde
Ağlaya ağlaya gurbet ellerde
Ya Muhammed canım arzular seni.

(1) Kuyu : Tahıl kuyusu; "sileli": ağzına kadar dolu demektir.

ŞUBAT 1973. sayı 283 -

TÜRK FOLKOR ARAŞTIRMALARI

İşin Kolayı

— III —

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

11. Sümmani'nin “fayda ne” redifli bir parçası vardır. Bu parça kimi kaynaklarda 4 (33), kimi kaynaklarda 5 (34), kimi kaynaklarda 6 (35) dörtlüktür.

Mutluay'ın bu parçayı Haşim Nezihi Okay'dan aldığı anlaşılıyor. Ancak, adını andığımız üç kaynaktaki redifler “fayda ne” olduğu halde, Mutluay, bunu “ne fayda” biçimine çevirmiştir (s. 313).

Yanlış ya da eksik bir metni düzeltme hakkı, o metni yayımlayana tanınmıştır; ama, doğru metni değiştirme diye bir kural yoktur.

Ayrıca, ilk dörtlüğün :

Devir eyle gönlün dört köşesini

dizesindeki “Devir” sözcüğü, Nesip Yağmurdereli ve Haşim Nezihi Okay'da “Demir” dir. Mehmet Kardeş'te ise “Temiz”dir. Doğrusu da budur. Çünkü,

Devir eyle gönlün dört köşesini

Ya da :

Demir eyle gönlün dört köşesini

dizelerinin bir anlamı yoktur. Anlam bakımından doğrusu, Mehmet Kardeş'in verdiği metindir :

Temiz eyle gönlün dört köşesini

12. Sümmani'nin “olmaz” redifli destanının iki ayrı yayımı bulunmaktadır. Biri Nesip Yağmurdereli'nindir ve 10 dörtlüktür (36). Öbürü, Haşim Nezihi Okay'ındır ve 11 dörtlüktür (37).

Mutluay, Haşim Nezihi Okay'dan aktarmış ve iki dörtlüğünü atlamıştır (s. 315 - 316). Bir antoloji düzenleyicisinin, özellikle tarihsel nitelikte bir antolojide, istediği dörtlükleri çıkarmak yetkisi olduğunu kabul etmek, bilmem hangi bilimsel yöntemle açıklanabilir ?

13. Huzûri'nin “Ters Öğüt Destanı” 16 dörtlüktür (38). Mutluay'da ise bu destan 9 dörtlüğe indirilmiştir ve “Bir destanım vardır zamana uygun” biçimine dönüştürülmüş, ozanın koyduğu başlık değiştirilerek verilmiştir.

Yazımızın 8. ve 12. maddelerdeki durumla burada da karşılaşıyoruz. Mutluay, şiirlere istediği gibi “tesahup etmekte”, istediği dörtlükleri, istediği zaman çıkarmaktadır! Bu davranışının dayanağını anlamak zordur.

14. Huzûri'den alınan bir koşmanın ikinci dörtlüğünün üçüncü dizesi unutulmuştur (s. 333). Dize şudur :

Belâdan hoşlanır bahtıyarız biz (39)

15. Huzûri'den aktarılan :

Yedirmek, içirmek, külfet namına

dizesi yanlıştır (s. 334). Doğrusunu veriyoruz :

Yedirmek, içirmek, ülfet namına (40)

16. Huzûri'nin “Dedim - Dedi”li semaisinin aslı 7 dörtlüktür (41). Mutluay, 8, 12 ve 13. maddelerde anılan tutumunu sürdürerek, semainin ikinci ve üçüncü dörtlüklerini “saf dışı” bırakmıştır (s. 335).

Aynı parçanın Mutluay yayımındaki üçüncü dörtlüğü şöyledir :

Dedi yok sanma ikramım

Bu dizedeki “ikramım” sözcüğü yanlıştır, doğrusu “ikrarım” dır (42).

3. TUTARSIZLIKLAR VE ÇELİŞKİLER

Tutarlılık, yazma kurallarının başlıca ilkesidir. Özellikle bilimsel bir yapıta, tutarlılık ve yöntem birliği, başta gelen bir ögedir. *Türk Halk Şiiri Antolojisi*'ni bu yönden incelediğimizde, birçok tutarsızlıklar ve çelişkilerle karşılaşıyoruz. Bunların tümüne değil, bir kısmına değineceğiz.

1. Metinlerde geçen sözcüklerden, anlamları açıklanması gerekenler dipnotlarında gösterilmiş, ancak bundan belirli bir ilkeye bağlanılmamıştır.

Tutarsızlıklar şöyle özetlenebilir :

a) Aynı sözcük birkaç metinde geçtiği halde, birinde anlamı veriliyor, öbürlerinde gerekli görülüyor. Bu durumda okur, anlamını bilmediği sözcüğün karşılığını nasıl bulacaktır?.

b) Aynı sözcüğün geçtiği ilk metinde anlamının verilmediği, daha sonraki metinde açıklandığı oluyor. Örneğin, Öksüz Âşık'ın 57 ve 59. sayfalarındaki şiirlerinde geçen “eydür” sözcüğünün açıklanmasına bu sayfaların dipnotlarında rastlamıyoruz. Bu sözcüğün ne demek olduğunu okur ancak 77. sayfanın dipnotunda bulabiliyor!

c) Kimi sözcüklerin bütün anlamları sıralanmış, fakat metinde hangisinin geçerli olduğu belirtilmemiştir.

Örneğin, Kul Mehmet'in bir şiirinde geçen “ayn” sözcüğü sadece “göz” anlamında kullanıldığı halde, buna “çeşme, kaynak” karşılıkları da eklenmiş ki (s. 77) metinle hiç bir ilgileri yok!

Yine Kul Mehmet'in :

Her demimiz bile demdir bize gel

dizesindeki “dem” sözcüğü için şu karşılıklar verilmiş : “Zaman, an; şarap, içki; nefes” (s. 78). Bunlar doğru, ama metinde hangi anlam geçerli?

Oysa, bu tür yapıtlarda uygulanan üç yöntem vardır :

— Sözcükler, her geçtiği yerde, dipnotlarında açıklanır.

— Anlamı bilinmeyen sözcüğün ilk geçtiği yerde karşılığı verilir, ondan sonraki kullanımlarında, ilk geçtiği yere gönderme yapılır.

— Kitabın sonuna bir sözlük eklenir ve orada, sözcüklerin metinde geçerli anlamı verilir.

Bu üç yöntemden biri uygulanmazsa, okur, başka sözlüklere baş vurmaya zorunda kalır ki, bu yükü okura aktarmak doğru bir tutum olmasa gerek.

2. Aynı sözcüğün iki ayrı yazılışıyla kar-

şılaşıyoruz: Bir yerde Kerem Han (s. 110), bir başka yerde Keremhan (s. 112). “Han” sözcüğü san sıfatıdır, ayrı yazılması gerekir. Bu bakımdan doğrusu “Kerem Han” dır.

3. Aynı sözcüğe, aynı anlamlarda kullanıldığı halde, değişik karşılıklar verildiği ni görüyoruz.

Öksüz Âşık'ın, Tuna nehri için söylediği:

Tazelenip akar yeğindir çuşu

dizesindeki “yeğın” sözcüğü “berekatli, feyizli, hızlı” olarak karşılandığı halde (s. 61), aynı sözcük, Köroğlu'nun bir şiirinin:

Gördüm hasmın yeğın oldu

dizesinde geçince, “çok, bol, süratli, şiddetli” (s. 97) anlamlarına kayıveriyor!

Oysa, her iki metinde de “yeğın” sözcüğünün anlamında bir ayrım yoktur.

(Devam edecek)

(33) Nesip Yağmurdereli, a.g.y., s. 130 - 131, no. 15.

(34) Haşim Nezihi Okay, *Sümmani - Hayat ve Şiirleri*, İstanbul, 1948, s. 22-23, no. 6.

(35) Mehmet Kardeş, a.g.y., s. 17 (Bu kaynaktaki metin çok değişiktir).

(36) Nesip Yağmurdereli, a.g.y., s. 123 - 124, no. 10.

(37) Haşim Nezihi Okay, a.g.y., s. 86 - 88, no. 93.

(38) Hikmet Dizdaroğlu, *Yusufelili Huzûri*, Ankara, 1949, s. 63 - 65, no. 1.

(39) Hikmet Dizdaroğlu, a. g. y., s. 153, no. 105.

(40) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y., s. 117.

(41) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y. s. 161 - 162, no. 119.

(42) Hikmet Dizdaroğlu, a.g.y., s. 162.

Yıllık aboneli : 25,

altı aylık aboneli : 15

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 4, £ 1.5, DM 12

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı:

Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Cirit Oyunu

Yazan : İhsan HİNÇER

Cirit, bir diğer deyimle Çavgan, Türklerin yüzyıllardan beri oynadıkları bir ata oyunudur. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya bu atlı oyunu da dolu dizgin beraberlerinde getirmişlerdir. Türkler için at, muaddes ve vaz geçilmez bir unsurdur. At sırtında doğar, at sırtında büyür, at sırtında savaşır, at sırtında ölürlerdi. At sütü bizim Türklerin yegâne içkisi idi.

Türklerin ata verdikleri değeri, binicilikteki ustalığını ve vuruculuğunun erişilmezliğini Arap bilginlerinden Mahmut El-Câhiz, "Menakıb'ül-Cünd'el-Hilâfe ve Fazilet'ül-Etrâk (Hilâfet Ordusunun Menkıbeleri)" adlı eserinde Türklerin Faziletleri bölümünde (Sf. 61 - 93) uzun uzun yazar.

M. Zeki Pakalın, "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü"nde (Cilt I, Sf. 295 - 297) Cirit Oyunu hakkında ince ayrıntılarına kadar bilgi verir.

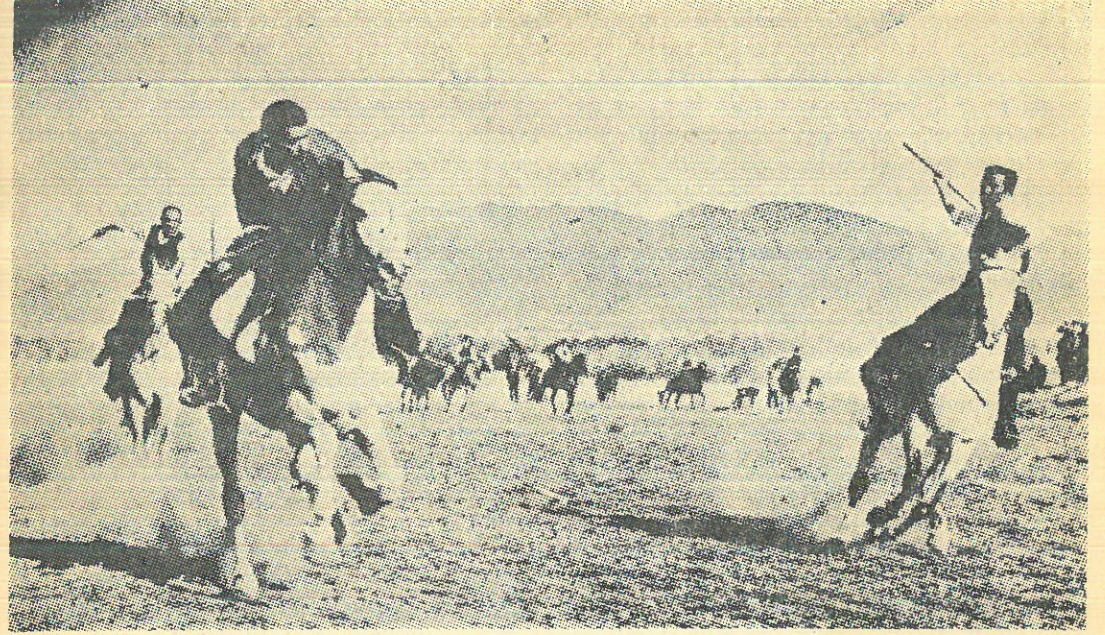
Cirit Oyunu, Türklerin en büyük tören ve sportif oyunu idi. Daha sonra 16. yüzyılda Osmanlı Türkleri tarafından bir Savaş Oyunu olarak kabul edildi. 19. yüzyılda bütün Osmanlı ülkesi ve saraylarının en büyük gösteri sporu ve oyunu oldu. Cirit, aynı zaman tehlikeli bir oyun olduğundan 1826 yılında II. Mahmut tarafından yasak edildi. Fakat daha sonra yine Osmanlı Ülkesi'nin başta gelen meydan ve savaş oyunu olarak her tarafa yayıldı.

★

Cirit Oyunu, daha 40-50 yıl öncesine değin Anadolu'da yaygın bir oyun olduğu halde son yıllarda sadece Balıkesir, Söğüt, Konya, Kars, Erzurum ve Bayburt yörelerinde yaşamaya devam etti. 20 - 25 yıldan beri Konya ve Balıkesir'de tarihe karıştı. Buna rağmen halen Anadolu'nun hemen

9-10 Eylül 1972 de Konya'da yapılan Cirit Oyunları Şenliği'nde Bayburt ve Erzurum Takımları

Erzurum'da yapılan bir Cirit Oyunu sırasında bir oyuncu ciritini savururken görülüyor...

her köşesinde düğünlerde ve bayramlarda köy delikanlıları ve kasaba halkı Cirit Oyunu'nu oynamaktadır. Büyük şehirlerimize karşı köy ve kasabalarımızda yaşamaktadır. Sinop köylerinden Gaziantep'e, Bursa'dan Antalya'ya kadar Doğu, Batı, Güney ve Kuzey Anadolu'da köylerimizin güreşle beraber başlıca yiğitlik ve savaş oyununu teşkil etmektedir. Halkın ilgisini çekmek için cirit meydanında davullar ve zurnalar çalınır. Ayrıca Yurd dışı İran, Afganistan ve Türkistan Türkleri ile Türklerle meskûn diğer Asya yörelerinde de hâlâ canlılığını ve geleneğini sürdürmektedir.

Her yıl Ertuğrul Gazi Törenleri dolayısıyla Eylül aylarının ikinci pazar günleri Söğüt'te, çeşitli şenlikler vesilesiyle de Erzurum, Kars ve Bayburt dolaylarında oynanmaktadır.

Geçen yıl 1972 yılı Eylül ayında Konya Turizm Derneği'nin teşebbüsüyle Konya'da bir Cirit Oyunları Şenliği düzenlenmiş, bu şenliğe Erzurum ve Bayburt Cirit Takımları katılmış ve büyük başarı sağlanmıştır. Cirit Oyunu Konya'da yeniden geleneksel olarak canlandırılmaya çalışılmaktadır.

★

Cirit Oyunu'nda iki takım bulunur. Bu takımlar 70 ilâ 120 metre genişliğindeki bir alanda karşılıklı olarak alanın en gerisinde 6 şar, 8 er veya 12 şer kişi olarak dizilirler. Ciritçiler bölgesel giyimleriyle atlarına biner. Sağ ellerine atacakları ilk ciriti, diğer ellerine de yedek ve yetecek miktarda cirit alırlar. İki tarafın birinden bir athöne fırlar, karşı dizinin önüne 30 - 40 metre kadar yaklaşır. Karşı tarafın oyuncularından birisinin adını seslenerek meydana davet eder. Sağ elindeki ciriti ona doğru savurur, sonra geri döner, atını kendi dizisine doğru mahmuzlar. Karşı tarafın davet edilen oyuncusu hızla onu takip eder, elindeki ciriti geri dönüp kaçan karşı taraf elemanına fırlatır. Bu kez ilk oyuncunun çıktığı sıradan diğer bir ciritçi onu karşılar. İkinci diziden çıkan, sırasındaki yerini almak için süratle yerine dönmeye çalışır. Bu defa rakibi onu kovalar ve ciritini atar. Oyun böylece sürer. Cirit isabet ettiren ciritçi takımına bir sayı kazandırır. Eğer ciritçi attığı çavkanı rakibine değil de ata isabet ettirmişse bir sayı kaybeder.

Ciritçi karşı taraf oyuncusundan kendisini sakınmak için çeşitli hareketler yapar,

atın sağına soluna, karnının altına, boynuna ağar. Bazı ciritçiler rakibi kaçıp dizisine ulaşana kadar üç-dört cirit savurarak isabet ettirmek suretiyle sayı toplar. Bu arada başına, gözüne, kulağına cirit isabet eden bazı oyuncuların yaralandığı olur. Bu türlü isabetler neticesinde ölenlerin olduğu bile vakidir. Bu durumda ölen, er meydana ölmüş sayılır, yakınları şikâyetçi ve dâvacı olmaz. Babaları ölen çocuklarıyla öğünürler.

Öte yandan cirit oyununda ölüm olması için, daha evveleri hurma ve meşe ağacından 70-100 santim uzunluğunda, 2-3 cm. kutrunda yapılan ciritler, daha sonraları kavak ağacından (Mehmet Gökalp, Türk Folklor Araştırmaları, Sayı 181, Ağ. 1964, Sf. 3485) yapılmaya başlanmıştır. Sopaların uçları silindirik şekilde kesilerek yuvarlatılır. Kabukları yontulur. Bu isabet halinde bir yara açılmasını ve ölüm tehlikesini yok etmek için alınan bir tedbirdir.

Seyredenler ciritçileri ve atları teşvik için çeşitli şekilde bağırır, onları heyecana getirirler.

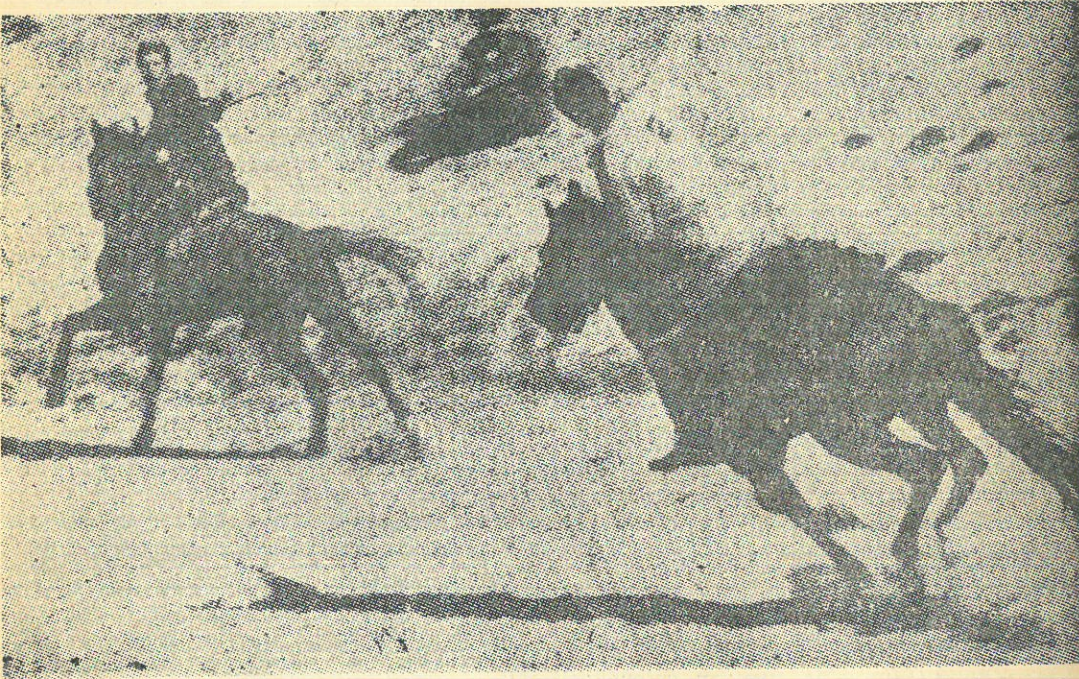
Ciritçiler arasında birbirine hasım olanlar varsa, bunların karşı tarafta yer almasına dikkat edilir, aynı dizi içine dahil edilirlen. Gençler büyüklerinin bu görüşüne boyun eğer. Büyükler de bu töreye uyarlar. Eski ciritçilerden bir kurul, oyunun sonucunu ilân eder.

Cirit sona erince, cirit oyununu düzenleyenler başarılı olanlara ödülleri, ziyafetler verir.

Cirit Oyunu Alpaslan'la beraber Anadolu'ya girmiş, daha sonra Avrupa'ya ve Arabistan ülkelerine sıçramıştır. 17. yüzyılda Fransa'da, Almanya'da ve diğer ülkelerde de Cirit Oyunu yayılmıştır.

★

Konya Turizm Derneği'nin 1972 eylülünde düzenlediği Cirit Oyunları Şenliği dikkatleri tekrar bu ulusal sportif savaş oyunumuzun üstüne çekmiş bulunmaktadır. Bütün Yurd'da ilgi görmesi ve canlanması bu tür oyunlarımız için bir kazanç olacaktır.

Cirit Oyununun hâlâ canlı olarak yaşadığı Bayburt'ta iki ciritçi heyecanlı bir anda karşı karşıya öndeki ciritçi kendi dizisinde yerini almak için giderken dönüp hasmını tahrir ederken.

Bir Erzincan Masalı :

Kadın Parmağı

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde İsdanbil'de Yusuf adında kimsesiz bir uşak varmış. Çarşı pazar dolaşır, ilimon, maydanoz satarmış. Akşamları da bir han odasında yatarmış. Gel zaman git zaman Yusuf büyümüş, askerlik çağına gelmiş. O zamana kadar biraz da para kazanmış. Birazını harcar, birazını da biriktirmiş. Günlerden birgün Yusuf'u eskere istemişler. Yusuf, düşmüş tasaya, tasalanması eskere gitmekten değil. Küçük yaşından beri biriktirdiği yüz altunu koyacak bir yeri olmadığından. O zamanlar şindiki gibi pangalar yoğunmuş. Şindi Yusuf n'apsin? Yüz tane sarı lira. Düşünmüş, düşünmüş. Kimi, kimsesi yok ki, ona bıraksın. Bir yere kömmek aklına gelmiş, emme kömecek bir yer de bulamamış. İçliğinin koyun cebinde sakladığı altınları Yusuf'a dert olmuş. Eskere götürse.. Eh askerlik halı bu: ölmek te var, dönmek te. Dağda bayırda n'olur, n'olmaz... Bi'türlü aklına yatmamış. Dalgın dalgın İsdanbil sokaklarında dolaşırken bir emanetçi dükkânına rastlamış. O zaman hemen her kasabada birkaç emanetçi dükkânı varmış. Kocası eskere, hacca, gurbete giden kadınlar hırsız, uğursuz gorkusundan altun, elmas gibi zinetlerini götürüp bu emanetçilere verir, saklatırlarmış. Sonra gorkusuz kalınca gider, geri alırlarmış. İşte Yusuf da emanetçi dükkânının önüne gelince altınlarını buraya vermeyi düşünmüş. Şöyle bir içeri bakmış ki, kavuklu, sarıklı, nur yüzlü insanlar var. İçeri girer girmez sakalını sıvazlıya sıvazlıya bir ihtiyar onu karşılamağa koşmuş. Ne istediğini sormuş. Yusuf ihtiyarın elini öptükten sonra :

— Efendi baba, Sizden bir dileğim var; Ben kimsesiz bir kulum. Küçüklüğümden beri yüz altun biriktirdim. Şimdi eskere gidecem. Bu altınları gaybedecem diye gorkuyom. Size vereyim, eskerden sağ-selâmet dönersem alırım. Yok bana bir hal olur da dönemezsem, anamın ak sütü gibi size helâl olsun. Bu dileğimi kabul eder misiniz? demiş. İhtiyar emanetçi:

— Pekiy evlât, pekiy.. demiş ve güler yüzle Yusuf'a oturması için yer göstermiş.

Sonra içeri dönerek :

— Gel buraya kâtip efendi. Gel de bu esker oğlumuzun emanetini kütüklere kaydet, diye buyurmuş. Kâtipler de hemen koca defterleri açmışlar, gamış kalemlerle gıcı gıcı yazıp kayıt düşürmüşler. Yusuf da gırmızı bir çevre içindeki altınları önlere koymuş. Dügümü çözülen çevreden çıkan altınlar tekrar tekrar sayılmış ve kırkbir besmele ile alınmış. Sedef işlemeli bir çekmeceye konmuş ve kilitlenmiş. Yusuf içine su serpilmiş gibi ferahlamış, sırtından büyük bir yük galkmış gibi hafiflemiş. Sevinçle emanetçi hacı babanın elini öperek hayır dualar etmiş. Hacı baba da sakalını titrete titrete dualar okuduktan sonra Yusuf'un gözlerini öperek kapıdan uğurlamış.

Yusuf emanetçiden ayrıldıktan biraz sonra, bütün parasını emanetçiye verdiğini, cebinde hiç parası kalmadığını, oysa asker ocağında da gendisine para gönderecek kimsesi olmadığını düşünmeğe başlamış. Bu sefer hemencecik geri dönmüş emanetçiye.

— Hacı baba... Sizden özür dilerim. Zahmet olacak emme ben paramın beş lirasını geri istiyom. Yanımda hiç harçlığım kalmadı, akıl edemedim, gusuruma bakmayın.

— Sen kimsin evlât ? Ne parası istersin? Yanlış geldin zahir..

— Nasıl olur hacı baba? Biraz önce size yüz altun emanet ettim, aha, şu kâtip efendi de kütüğe yazdı, parayı sayıp aldı, şu çekmeceye koydunuz. İşte o paramın beş altununu geri istiyorum. Başka hiç param yok, esker ocağında belkim lâzım olur.

Hacı babanın işareti üzerine kâtipler Yusuf'un üzerine yürümüşler, ona çıkmışlar. Bu arada hacı baba kahkahalarla gülererek :

— Evlât, sen ya aklını yitirmişsin, yahut da bir yanlışlık içindesin. Haydi işine. Biz para falan görmedik. Seni de tanımıyoruz. demiş. Yusuf'u zorla dükkândan kovmuşlar, sokağa atmışlar.

Neye uğradığını anlamayan Yusuf, adımlarını sürüye sürüye dönüp dolaşmış. Ne edeceğini, kime dert yanacağını bilememiş. Dizlerinde derman kalmadığından ayakları birbirine dolaşmış ve nihayet bir duvarın

dibine çömelmiş, Benzi solmuş, sapsarı olmuş, derin bir keder içinde düşüncelere dalıp gitmiş.

O sırada yoldan geçen bir hanım Yusuf'un perişan halini görünce ona acımış, yanına yaklaşmış :

— Delikanlı, hasta mısın? Bir derdin, kederin mi var? Neden böyle perişan ve üzgünsün? diye sormuş. Yusuf :

— Geç bacım, geç git yoluna. Benim derdime sen derman bulamazsın, demiş.

— Sen hele bir de bakalım, derdini söylemeyen derman bulamaz, demiş iyi yürekli hanım. Bu sözler Yusuf'a tesir etmiş ve gözlerinde bir umut ışığı parlamış. Derin derin içini çekerek başından geçenleri aynen anlatmış. Hanım, durumu anlayınca gülerek Yusuf'un elinden tutmuş, ayağa kaldırmış.

— Sen hiç üzülme, boşuna kederlenme. Şimdi senin altunları geri alırsın. Gel benimle, ben ne dersem sen onu yap, demiş, Yusuf'u alıp evine götürmüş.

Yusuf umut ve telâş içinde bir kenara çekilip ne olacağını beklemiş. Hanım, sırma işlemeli bir kadife bohçayı masanın üstüne açmış. Ne kadar altunu, elması, incisi, mercanı ve ziyneti varsa hepsini o bohçanın içine koymuş. Ayrıca iki küçük çekmeceye de çakıl taşları doldurmuş. Sonra Yusuf'a :

— Şimdi ben bu bohça ve çekmecelerle emanetçiye gideceğim. İçeri girdikten sonra sen gelip emanetçiden parayı isteyeceksin. Altunlarını alıp bir kenara çekileceksin, demiş. Sonra hizmetçisine dönüp :

— Sen de Yusuf içeri girdikten beş dakika sonra içeri gireceksin ve :

— Hanımım, Hacı efendi hacdan döndü, geldi, diyeceksin, şeklinde tenbih etmiş. Beraberce evden çıkıp emanetçinin dükkanına gitmişler.

Hizmetçi ile Yusuf kapının dışında kalmışlar, hanım içeri girip doğruca hacı babanın yanına varmış :

— Sizden bir ricada bulunacağım, efendim. Kocam hacca gitti. Evimizde erkek olmadığından o günden beri iki çocuğum ve ihtiyar bir annemle korkulu günler yaşamaktayız.. Eh... Çevrede varlıklı tanınmış bir aile olduğumuzdan hırslıların şerrinden korkmamak da elden gelmiyor. Düşündüm, taşındım, hiç değilse yükte hafif, bahada

ağır ziynet eşyama ve şu çekmecelerdeki altunlarımı kocam Hicaz'dan dönene kadar size emanet bırakmayı uygun buldum, demiş. Bohçayı da hacı babanın önünde açmış. Milyonluk serveti gören hacı babanın gözleri faltaşı gibi açılmış, şaşkın şaşkın kâtiplere işaret vermiş. Kâtipler de kütük defterlerine kayıt işlemine başlarken Yusuf içeri girivermiş. Hacı babanın karşısına dikilip mazlum bir tavırla :

— Hacı baba, benim eskerliğim ertelendi. Sabahleyin emanete aldığınız yüz altunumu geri istiyom, demiş. Hacı baba hemen telâş ve heyecanla :

— Peki evlâdım, hemen versinler, dedikten sonra kâtibe dönmüş :

— Gel kâtip efendi, kaydını bul, Yusuf efendinin teslimatı olan yüz altunu kendisine iade edin, diye emretmiş.

Yusuf, kâtip efendiden aldığı altunlarını ceplerine yerleştirirken hizmetçi kız koşarak içeri girmiş :

— Hanımım, müjde.. Beyefendi hacdan şimdi döndü, evde sizi bekliyor, demiş. Hanım da hemen bohçayı toplayıp Yusuf'un yanına yaklaşmış. Hacı babanın kendilerine alık alık baktığını gören Yusuf keyfinden coşarak hanımın elini tutup kırmızı çevreyi sallaya sallaya horon oynamağa başlamış. Bu sırada hacı baba da sakalını sıvazlıya sıvazlıya oynamağa başlayınca Yusuf sevinçle karışık bir öfke ile hacı babaya :

—Bire düzenbaz adam. Ben batakta altunlarımı kurtardım diye oynarım. Hanım, hacı beyine kavuştuğu için sevincinden oynar. Ya sen niye oynarsın? demiş.

Hacı baba da :

—Haydi evlât haydi... İşin içine kadın parmağı girince, işte böyle hacı babanı da oynatır, demiş.

(Anlatan : Bn. Ayşe Bilgütay, Erzincan 1901 doğumlu. Tahsilsiz, bunu gençliğinde duymuş. Ankara'da Nisan 1971'de derlenmiştir).

Erkekler için Platin günler başladı...

Platin

TRAŞ BIÇAKLARI

**YÜZBİNLERCE
ERKEĞE
YÜZBİNLERCE
LİRA
DAĞITIYOR**

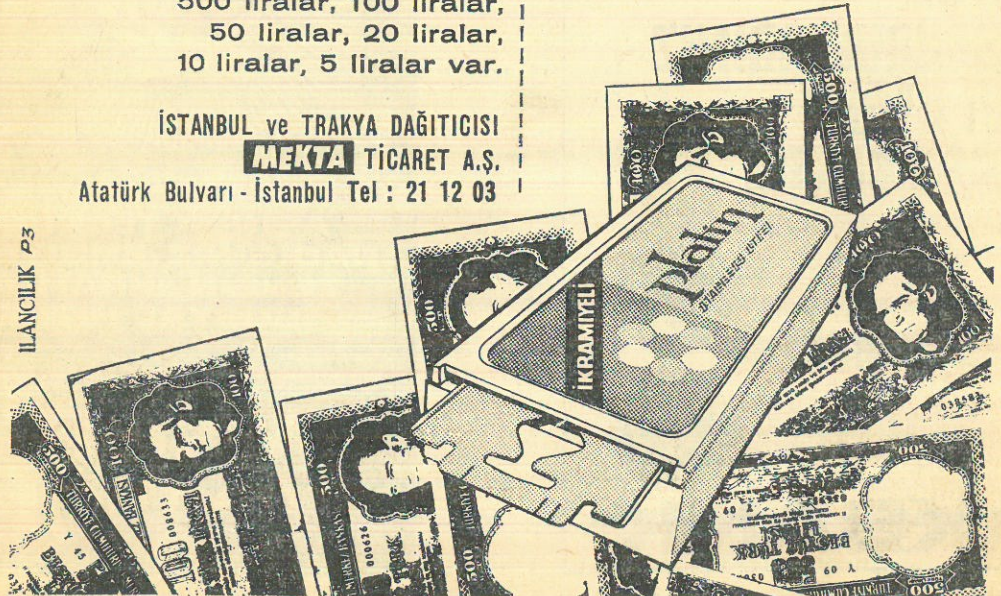

Ayrıca Platin traş bıçağının 5 lik ambalajları içindeki kartonda PLATIN kelimesini meydana getiren harfler var. Bu harflerle PLATIN kelimesini tamamlayan 5000 lira kazanacak. Selofan kaplı ve altın şeritli PLATIN traş bıçağını 5 li ambalajlarında alın Traşınız pırıl pırıl kazancınız bol bol olsun.

Platin traş bıçağının
5 lik plastik ambalajlarında
nakit 1000 liralık
500 liralık, 100 liralık,
50 liralık, 20 liralık,
10 liralık, 5 liralık var.

İSTANBUL ve TRAKYA DAĞITICISI
MEKTA TİCARET A.Ş.
Atatürk Bulvarı - İstanbul Tel : 21 12 03

ILANCIK P3

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

MART 1973

İÇİNDEKİLER :

Teve'de Oturakalma	Ali Rıza BALAMAN
Kayseri İle İlgili Bir Kıtık Destanı	A. Türabi TÜTÜNCÜ
Mahmutgazi Köyünde Yağmur Duası	Dr. Mehmet TUĞRUL
Prof. Albert Gabriel Öldü	Taha TOROS
I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Tarihi Değişti: (4-15 Ekim) T.F.A.	
Bektâşilikte Kadın - I -	Doç. Dr. Bedri NOYAN
Yeni Bir Dergi : Sivas Folkloru	Fuat ÖZDEMİR
Anadolu Kadın Başlıkları ve Gıysileri - Turistik Hatıra Bebek Yarışması Sonuçlandı - Kilim - Cicim Yarışması	İhsan HİNÇER
"Türk Halk Şiiri Antolojisi" Dolayısıyla : İşin Kolayı IV	H. DİZDAROĞLU
Gemerek Türküleri - II -	Mehmet Güner DEMİRAY
Çamsık Köylerinden Derlenen Maniler	Ali Rıza YALÇIN
Sivas'tan Atasözleri ve Deyimler	Doğan KAYA
Ali Vecdi Bingöl'ü Kaybettik (1887 - 30. 1. 1973)	Mehmet Hilmi GÜR
Bir Trabzon Masalı : Fincancı Sultan	Semiha SARI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 284

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

yalnız
değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

(Folklor : 15)

1868 - 1973

**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60039 - 17)

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 16)